

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dario Toprek

**Analiza strategij vlade Republike Srbske za odcepitev od Bosne in
Hercegovine**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dario Toprek

Mentor: izr. prof. dr. Rok Zupančič

Somentor: asist. Faris Kočan

**Analiza strategij vlade Republike Srbske za odcepitev od Bosne in
Hercegovine**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Najprej bi se rad zahvalil staršema in bratu za moralno podporo med študijem. Prav tako bi se želel zahvaliti tudi mentorjuizr. prof. dr. Roku Zupančiču za usmeritve in vodenje ter somentorju asist. Farisu Kočanu za pomoč pri izdelavi diplomskega dela.

Analiza strategij vlade Republike Srbske za odcepitev od Bosne in Hercegovine

Pravica do samoodločbe narodov predstavlja izziv za sodobno Evropo, secesionizem pa v Evropi še vedno obstaja kot eno od pomembnih vprašanj tako politične teorije kot tudi prakse. Danes obstaja mnogo območij, regij in političnih entitet, ki dokaj odkrito propagirajo in javno izražajo željo po politični samostojnosti. Ena od njih je tudi Republika Srbska (v nadaljevanju: RS), ki že vrsto let teži k odcepitvi od Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju: BiH). Na primeru RS je bila retorika vlade in glavnih političnih strank večinoma usmerjena k spodbujanju odcepitve in potencialne združitve z Republiko Srbijo, še posebej med predvolilnimi obdobji. Prav tako so bile stalno prisotne grožnje z odcepitvenim referendumom s strani RS; provokacije ostalih konstitutivnih narodov s praznovanjem neustavnega praznika RS in pogoste, k secesionizmu nagibajoče izjave političnega vodstva. Za RS je zelo pomembna tudi podpora zunaj njenih meja, še posebej s strani Republike Srbije in Ruske federacije (v nadaljevanju: RF), medtem ko je večinska podpora odcepitvi s strani bosanskih Srbov vedno prisotna. Glede na potek dogodkov pa gre očitno bolj za »prazno grožnjo« s strani vlade RS in glavnih političnih strank kot pa za ofenzivno politiko, ki bi spodkopavala državnost in ozemeljsko celovitost BiH.

Ključne besede: Republika Srbska, Federacija Bosne in Hercegovine, odcepitev, daytonski mirovni sporazum, vlada Republike Srbske.

Analysis of the government strategies of the Republic of Srpska for secession from Bosnia and Herzegovina

The right to self-determination of nations presents a challenge for modern Europe, as secessionism in Europe still exists as one of the key issues of both political theory and practice. Today, there is a wide range of territories, regions and political entities that openly propagate and publicly express their own desire for political independence. One of them is also the Republic of Srpska (RS) which has been striving to secede from Bosnia and Herzegovina (BiH) for many years. In the case of RS, the rhetoric of the government and the main political parties was mostly inclined to the encouragement of the secession and a potential unification with the Republic of Serbia, especially during the pre-election periods. Threats of a secession referendum by the RS were constantly present along with the provocations of other constitutional nations concerning the celebration of the unconstitutional holiday of the RS and constant secessionist statements coming from the political leadership of RS. Foreign support is also a crucial factor for RS, especially the support emanating from the Republic of Serbia as well as the Russian Federation, while the majority support for secession by Bosnian Serbs is always present. Given the course of events, this is clearly a hollow threat originating from the government of the RS and the main political parties and is definitely not an offensive policy that could in any way undermine the statehood and territorial integrity of Bosnia and Herzegovina.

Key words: Republic of Srpska, Federation of Bosnia and Herzegovina, secession, Dayton peace agreement, government of Republic of Srpska.

Kazalo:

1 Uvod.....	7
2 Metodološki okvir	9
3 Teoretski okvir: teorije secesionizma.....	11
4 Kronološki pregled potez vlade RS za dosego odcepitve.....	14
5 Politični boj RS za odcepitev od BiH.....	24
6 Argumenti vlade RS in političnih strank za odcepitev od BiH	34
7 Iskanje podpore za odcepitev zunaj meja RS	37
8 Odziv prebivalstva in legitimnost odcepitve	40
9 Sklep.....	42
10 Viri	44

Seznam kratic:

ANP	<i>Annual National Programme</i> (Letni nacionalni program)
BiH	Bosna in Hercegovina
DMS	Daytonski mirovni sporazum
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne in Hercegovine
HDZBiH	<i>Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine</i> (Hrvaška demokratska skupnost Bosne in Hercegovine)
MAP	<i>Membership Action Plan</i> (Akcijski načrt za članstvo)
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
NSRS	Narodna skupščina Republike Srbske
OHR	<i>Office of the High Representative</i> (Urad visokega predstavnika)
RF	Ruska federacija
RS	Republika Srbska
SDA	Stranka demokratske akcije
SDS	Srbska demokratska stranka
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SNSD	<i>Savez nezavisnih socijaldemokrata</i> (Zveza neodvisnih socialdemokratov)
USAID	<i>United States Agency for International Development</i> (Agencija ZDA za mednarodni razvoj)
VB	Velika Britanija
ZDA	Združene države Amerike

1 Uvod

Politična zgodovina Bosne in Hercegovine (BiH) je v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja bila podvržena številnim družbenim preobratom. Prvi preobrat se je zgodil z obnovo in vzpostavitvijo državnosti BiH kot federalne države znotraj Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju: SFRJ). Do drugega preobrata je prišlo na začetku 90. let prejšnjega stoletja, ko je BiH vzpostavila večstrankarski politični sistem, v katerem so politične stranke izvedle prve volitve leta 1990. Tretji preobrat se je zgodil med razpadom SFRJ med letoma 1991 in 1992. Med procesom razpada so državljani BiH izrazili svojo voljo na referendumu 29. februarja in 1. marca 1992, posledično je BiH pridobila status suverene in neodvisne republike ter je postala mednarodno priznana država. Ključnega pomena je četrti preobrat, ko je prišlo do podpisa daytonskega mirovnega sporazuma (v nadaljevanju: DMS). Internacionalizacija bosansko-hercegovskega vprašanja¹ je bila prisotna že od leta 1991. S podpisanim DMS leta 1995 se je končala triletna vojna (1992–1995) na območju današnje BiH, prav tako pa je bil z omenjenim mirovnim sporazumom določen ustavni okvir novonastale države. Kljub temu da je bil glavni cilj DMS končati vojno in da je nastal kot posledica vojnega opustošenja, mu vendarle ni uspelo stabilizirati medetničnih konfliktov znotraj države. Med vojno v BiH med letoma 1992 in 1995 je bilo oblikovanih več mirovnih načrtov: Vance-Owenov načrt,² Owen-Stoltenbergov načrt,³ Washingtonski sporazum,⁴ Načrt kontaktne skupine za BiH⁵ in ne nazadnje tudi DMS. Načrt kontaktne skupine je bil zasnovan na podlagi ločitve vojaških sil z ozemeljsko delitvijo, s katero bi 49 odstotkov ozemlja pripadlo entiteti Republiki srbski (RS), 51 odstotkov pa Federaciji BiH (v nadaljevanju: FBiH). To je bil konsenz svetovnih velesil: Francije, Nemčije, Ruske federacije, Velike Britanije (v nadaljevanju: VB) in Združenih držav Amerike (v nadaljevanju: ZDA) s ciljem prekinitve vojne v BiH (Pejanović, 2020).

¹ Pejanović (2020) internacionalizacijo bosansko-hercegovskega vprašanja razume kot samozadostnost obstoja in razvoja države BiH znotraj Evropske skupnosti.

² Vance-Owenov načrt je bil predlagan pred koncem leta 1992, cilj načrta je bil konec vojne in decentralizirana ureditev BiH ter njena delitev na deset avtonomnih pokrajin. Bosanski Srbi na čelu z Radovanom Karadžićem sporazuma niso želeli sprejeti.

³ Owen-Stoltenbergov načrt je bil predlagan 30. julija 1993. Šlo je za načrt, ki naj bi BiH razdelil na tri konstitutivne republike s skupno vlado, ki bi imela omejene pristojnosti.

⁴ Washingtonski sporazum je bil podpisan 18. marca 1994 s strani predsednika Republike Hrvaške in s strani predsednika Republike BiH. Ta sporazum je delil ozemlje Federacije BiH na osem kantonov, ki imajo enake pravice in odgovornosti, s sporazumom so bili izboljšani odnosi med Bošnjaki in bosanskimi Hrvati.

⁵ Kontaktna skupina je bilo združenje svetovnih velesil, ki so ga sestavljale Francija, Nemčija, Ruska federacija, Velika Britanija in ZDA.

Dne 9. januarja 1992 je Narodna skupščina Republike srbske (v nadaljevanju: NSRS) sprejela Deklaracijo o razglasitvi Republike Srbske, s katero je prišlo do nastanka neodvisne Republike srbskega naroda znotraj BiH, cilj pa ni bil soobstoj v isti državi še z dvema narodoma, temveč obstanek v SFRJ, katere razpad se je takrat že začel. Bosanski Srbi bi tako ostali v SFRJ skupaj s Srbijo, Črno goro, Republiko srbsko Krajino. Že takrat so torej obstajale kritike, da gre pri omenjeni deklaraciji za protipravno dejanje in enostranski secesionistični akt. Pri bosanskih Srbih je v tistem času vladalo nezadovoljstvo, predvsem zaradi odnosa političnih struktur do srbskega naroda (Šarić, 2016).

Prav tako je pri ozemeljski ureditvi BiH težavo predstavljala občina Brčko, saj narodi niso mogli doseči sporazuma o položaju meje med entitetama. Z Aneksom št. 3 DMS je bilo določeno, da bo meja med entitetama določena z naknadno arbitražo. Dne 8. marca 2000 je bil z arbitražo ustanovljen *corpus separatum* v ustavni ureditvi BiH, ustanovljen je bil distrikt Brčko s popolnoma avtonomno strukturo oblasti (Trnka, 2009).

Jasno je torej, da so secesionistične težnje v RS prisotne že vrsto let in do danes niso usahnile. Vsakih nekaj let pride do preobrata in zatišja v secesionistični retoriki, vendar ne za dolgo. Na primeru RS je bila retorika vlade in glavnih političnih strank še posebej secesionistično usmerjena k spodbujanju odcepitev v predvolilnih obdobjih. Kljub temu da je DMS uspelo zaustaviti vojno, pa mu nedvomno ni uspelo zmanjšati konfliktov in nesoglasij med tremi konstitutivnimi narodi v BiH, ampak je na nek način zgolj poglobil etnično delitev, kar gre očitno v prid vladajočim nacionalnim strankam in vladam obeh entitet. Na poglobljeno etnično delitev je vplival tudi etnični veto. Sestava vlade BiH dopušča neenako delitev moči med tremi konstitutivnimi narodi, saj je v določenih primerih bosanskim Srbom omogočena uveljavitev veta v RS, medtem ko Bošnjaki in bosanski Hrvati iz FBiH nimajo te možnosti. Nedoslednost vlade BiH torej včasih daje privilegije eni etnični skupini, medtem ko so druge zapostavljene, saj imajo le bosanski Srbi pravico sklicevati se na etnični veto pri parlamentarnih odločitvah. Vključitev etničnega veta v ustavo BiH pomeni, da je DMS institucionaliziral etnično delitev in spodbudil njeno nadaljevanje (Slye, 1996).

Lahko bi rekli, da je obstoj odcepitvenih teženj RS posledica dolgoletnih nerazrešenih napetosti med narodi BiH.

2 Metodološki okvir

V diplomskem delu bom pregledal in analiziral strategije, s katerimi vlada RS skuša doseči odcepitev od BiH. V prvem delu bom predstavil teorijo secesionizma in vzroke, zaradi katerih se narodi sploh želijo odcepiti od neke širše politične entitete. Zatem bom s pregledom primarnih in sekundarnih virov ter z uporabo zgodovinske metode analiziral poteze političnega vodstva bosanskih Srbov vse od leta 1992, ko se je v BiH začela vojna, do danes. Nato bom podrobneje opisal tudi politični boj RS znotraj BiH ter argumente vlade RS in političnih strank za odcepitev od BiH.

V drugem delu bom z analizo ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov obrazložil, na kakšen način skuša RS pridobiti zunanjo podporo za odcepitev od BiH. Prav tako se bom ukvarjal z vprašanjem legitimnosti in analizo odziva prebivalstva. V sklepu diplomskega dela pa bom odgovoril na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

Osrednje raziskovalno vprašanje tega diplomskega dela je:

Kakšne strategije in instrumente uporablja vlada Republike srbske, da bi dosegla odcepitev od BiH, ter na kakšen način skuša pridobiti podporo odcepitvi tako v domači kot tuji javnosti in jo tudi upravičiti?

Uporabljene metode

Pri raziskovanju in pisanju diplomskega dela se bom oprl predvsem na tri metode, analizo primarnih virov, analizo sekundarnih virov in zgodovinsko metodo.

- *Analiza primarnih virov:* Analiziral bom temeljne pravne dokumente mednarodne skupnosti: Wilsonovih 14 točk,⁶ Atlantska listina,⁷ Ustanovna listina Združenih narodov (v nadaljevanju: UL ZN),⁸ Deklaracija o podelitvi neodvisnosti kolonialnim državam in ljudstvom,⁹ Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah,¹⁰ Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah,¹¹ Deklaracija sedmih načel,¹²

⁶ Govor takratnega predsednika ZDA, Woodrowa Wilsona pred ameriškim kongresom 8. januarja 1918, v katerem je določil 14 točk kot temelj za prihodnji svetovni mir.

⁷ Podpisana 14. avgusta 1941 na britanski bojni ladji v zalivu Placenta na Novi Fundlandiji.

⁸ Podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu.

⁹ Podpisana 14. decembra 1960 v New Yorku.

¹⁰ Podpisan 16. decembra 1966 v New Yorku.

¹¹ Podpisan 16. decembra 1966 v New Yorku.

¹² Podpisana 24. oktobra 1970 v New Yorku.

ter Helsinška listina.¹³ Prav tako se bom oprl na analizo relevantnih zakonodajnih dokumentov na državni ravni in ravni RS kot politične entitete.

- *Analiza sekundarnih virov:* Opiral se bom predvsem na strokovne članke na temo secesije RS, knjige, ključnega pomena pa so tudi poročanja medijev o temah, povezanih z odcepitvijo RS in seveda tudi izjave političnega vodstva RS.
- *Zgodovinska metoda:* Pri kronološkem pregledu potez vlade RS za dosego odcepitve bom pregledal tudi starejše vire, saj analiza poteka od samega nastanka RS do danes.

Pri pisanju bom uporabil *deskriptivno metodo* za kronološko opisovanje dogodkov, s katerimi je vlada RS skušala vplivati na odcepitev. Prav tako bom to isto metodo uporabil pri opisu političnega boja RS, navajanju argumentov vlade RS in političnih strank za odcepitev ter iskanja podpore za odcepitev zunaj meja RS (predvsem s strani Republike Srbije in Ruske federacije) kot tudi pri opisovanju odziva prebivalstva in legitimnosti odcepitve.

¹³ Podpisana 1. avgusta 1975 v Helsinkih.

3 Teoretski okvir: teorije secesionizma

Odcepitvene težnje posameznih političnih entitet temeljijo na načelu samoodločbe narodov. Prvo konkretno deklaracijo o samoodločbi narodov smo dobili po koncu prve svetovne vojne, ko je takratni ameriški predsednik Woodrow Wilson v svojem govoru pred kongresom predstavil 14 točk, katerih cilj je bil končati prvo svetovno vojno. Samoodločba narodov je postala temelj za nastanek novih držav, ki so nastale iz razpadle Avstro-Ogrske in Otomanskega cesarstva. Samoodločba narodov je predstavljala jedro Wilsonovih štirinajstih točk,¹⁴ kljub temu da Wilson tega izraza ni neposredno uporabil. V 10. točki je Wilson omenil, da bi morali imeti narodi Avstro-Ogrske priložnost za neodvisen razvoj, medtem ko je v 11. točki navedel, da bi morale biti balkanskim državam zagotovljene politična in gospodarska neodvisnost ter ozemeljska celovitost. Kot posledica poveljne ureditve je po koncu prve svetovne vojne nastal Pakt Društva narodov.¹⁵ Šlo je za mednarodno organizacijo, ki je temeljila na ideji kolektivne varnosti na globalni ravni. Ključno vlogo pri njenem nastanku je imel Woodrow Wilson (Throntveit, 2011).

Tudi Atlantska listina predstavlja pravni okvir načela samoodločbe. Gre za dokument, ki je bil sklenjen med ZDA in VB, vendar ta dokument ni bil pogodba med silama, temveč je šlo za nekakšno potrditev določenih skupnih načel nacionalnih politik omenjenih držav. V Atlantski listini je v drugi točki zapisano, da v prihodnje ne sme prihajati do ozemeljskih sprememb, ki niso v skladu s svobodno izraženo voljo zadevnih narodov. Prav tako je v tretji točki zapisano, da mora biti spoštovana pravica vseh narodov, da si lahko sami izberejo obliko vladavine, pod katero bodo živeli, ter da povrnejo suverene pravice in samoupravo vsem narodom, ki so jim bile prisilno odvzete. S temi členi je pravica do samoodločbe narodov dobila prvo mednarodno potrditev (Stanec, 2015).

Glede na to, da Atlantska listina ni bila mednarodno zavezujoča pogodba, načelo samoodločbe in spoštovanje tega nista bila mednarodnopravno zavezujoča. To se je spremenilo z implementacijo UL ZN, ki je bila podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu. Uveljavitev UL ZN je pomenila zgodovinski premik, ko je govora o pravici do samoodločbe narodov, saj je spoštovanje načela samoodločbe v UL ZN navedeno med cilji OZN, natančneje v členu 1(2), kjer je zapisano, da si OZN prizadeva za razvoj prijateljskih odnosov med narodi, ki temeljijo

¹⁴ Govor takratnega predsednika ZDA Woodrowa Wilsona pred ameriškim kongresom 8. januarja 1918, v katerem je določil 14 točk kot temelj za prihodnji svetovni mir.

¹⁵ Sporazum o ustanovitvi Društva narodov je bil sprejet 28. aprila 1919 v Parizu. Pakt Društva narodov je uradno nastal 10. januarja 1920 z začetkom veljave Versajskega mirovnega sporazuma.

na spoštovanju načela enakosti pravic in samoodločbe narodov (Ustanovna listina Združenih narodov, 1. člen).

Prav tako je načelo samoodločbe omenjeno v 55. členu UL ZN, kjer so naštet ukrepi, ki jih OZN spodbuja in so nujni za mirne in prijateljske odnose med narodi ob upoštevanju načel enakopravnosti in samoodločbe (Ustanovna listina Združenih narodov, 55. člen).

Prav tako pa je bila pravica do samoodločbe narodov zapisana v resoluciji generalne skupščine OZN 1514 (XV), imenovani Deklaracija o podelitvi neodvisnosti kolonialnim državam in ljudstvom (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples), ki je bila sprejeta 14. decembra 1960 in je pripomogla k razvoju koncepta pravice do samoodločbe. V tej resoluciji je zapisano, da se generalna skupščina OZN zaveda potrebe po ustvarjanju pogojev, potrebnih za stabilnost, blaginjo ter mirne in prijateljske odnose, ki temeljijo na spoštovanju načel enakih pravic in načela samoodločbe vseh narodov (Deklaracija o podelitvi neodvisnosti kolonialnim državam in ljudstvom, 1960).

Prva pravno zavezujoča dokumenta, v katerih je bila sprejeta pravica do samoodločbe in so jo morale spoštovati vse države pogodbenice, pa sta bila Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, sprejeta 16. decembra 1966. Pakta vsebujeta enako idejo o tem, da je pravica do samoodločbe narodov pogoj za uresničitev vseh ostalih človekovih pravic («United Nations Association of Slovenia«, b.d.).

Prva deklaracija, v kateri je bila pravica do samoodločbe prvič soglasno zapisana, je Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovo listino OZN, ki jo imenujemo tudi Deklaracija sedmih načel. Ta resolucija je bila sprejeta 24. oktobra 1970 na 25. zasedanju GS OZN. Prav tako pa je pri priznavanju pravice do samoodločbe pomembna Helsinška sklepna listina iz leta 1975, s katero so države opredelile načelo samoodločbe kot eno od temeljnih načel v svojih medsebojnih odnosih, čeprav dokument ni bil pravnoformalno zavezujoč (prav tam).

Secesionistične težnje držav znajo voditi do konfliktov znotraj držav, ki so na nek način na presečišču notranje in mednarodne politike. V mednarodni skupnosti se porajajo vprašanja o tem, ali bodo mednarodno priznane države štele odcepitev nekega dela ozemlja kot upravičeno. Nekatere države so pri priznavanju samostojnosti določenih političnih entitet oziroma pri spodbujanju secesionizma zadržane predvsem zaradi ohranitve mednarodne stabilnosti. ZDA

so, recimo, nasprotovale odcepitvam Biafre, Eritreje, Kurdistana in tudi Quebeca od matičnih držav, hkrati pa so zagovarjale neodvisnost nekaterih drugih entitet, kot sta Bangladeš in Kosovo. Težava je tudi v tem, da novonastale politične entitete, ki niso deležne večinske podpore mednarodne skupnosti, zelo težko delujejo kot države, prav tako pa se tudi prebivalci teh entitet soočajo s številnimi težavami v tujini. Takšna samostojnost političnih entitet je torej omejena, saj šele številna priznanja lahko takšno secesionistično politično entiteto preoblikujejo v državo (Zupančič, 2016).

Vsem novonastalim, nepriznanim državam pa grozi tudi omejitev sodelovanja v določenih mednarodnih organizacijah, ki so izredno pomembne za vključenost in delovanje države v mednarodnih odnosih. Zaradi tega je pomembno priznanje novonastalih držav s strani svetovnih velesil, kot so ZDA, zato ker imajo velesile na voljo številna sredstva zunanje politike zaradi svoje ekonomske, politične in vojaške moči. S temi sredstvi zunanje politike pa lahko velesile vplivajo na potek dogodkov v mednarodni skupnosti. Politične entitete, ki še niso priznane kot države, pa morajo izpolnjevati določene mednarodnopravne kriterije, ki določajo, kateri so konstitutivni elementi države. Vse takšne entitete morajo torej izpolnjevati določene kriterije, če želijo, da so priznane kot subjekt mednarodnega prava. Ti kriteriji so zapisani v Konvenciji iz Montevidea o pravicah in dolžnostih držav (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States) iz leta 1933. Med navedenimi kriteriji v 1. členu so: a) stalno prebivalstvo; b) definirano ozemlje; c) delujoča vlada; č) zmožnost vstopanja v odnose z drugimi državami (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1. člen).¹⁶

Seveda pa lahko na odločitve neke države, ki nasprotuje odcepitvi določene politične entitete ali pa celo skuša preprečiti priznavanje te, vpliva kar nekaj dejavnikov, običajno pa govorimo o kombinaciji več dejavnikov. Ti dejavniki so lahko ekonomski, kulturni, psihološki, verski in tudi zgodovinski (Zupančič, 2016).

Še posebej pa je od vseh naštetih teoretskih izhodišč zanimiv primer RS, eden od treh članov predsedništva BiH, Milorad Dodik, na vsak način želi enačiti njeno odcepitev z odcepitvijo Kosova od Republike Srbije (Ker-Lindsay, 2016). Dolgoročno pa naj bi se po potencialni odcepitvi od BiH RS po besedah Milorada Dodika združila z Republiko Srbijo. V nadaljevanju bom podrobneje in kronološko analiziral strategije, s katerimi želi vlada RS že od DMS naprej doseči odcepitev od BiH (Dodik: Ujedinjenje Republike Srpske i Srbije će se desiti, 2019).

¹⁶ Sprejeta 26. decembra 1933 v Montevideu, v veljavi od 26. decembra 1934.

4 Kronološki pregled potez vlade RS za dosego odcepitve

Na prehodu iz 20. v 21. stoletje je BiH v novi svetovni ureditvi mednarodno priznana, suverena država, ki jo je v zadnjih desetletjih najbolj zaznamovala vojna, ki je potekala v obdobju med letoma 1992 in 1995. S koncem vojne, ki ga označuje podpis DMS, je bil vzpostavljen temelj družbenopolitičnega razvoja BiH. Vzpostavitev in razvoj demokratičnih institucij v obdobju od 1996 do danes sta posledica naporov mednarodne skupnosti; v teh letih je prišlo do številnih strukturnih sprememb in reform na socialnem, ekonomskem, političnem ter kulturnem področju BiH. Te spremembe so opazne skozi zgodovinski proces vzpostavitve miru in poskusa integracije BiH v evroatlantske institucije (Pejanović, 2020).

DMS je predpisal povojno ureditev BiH. Eden od ključnih segmentov tega mirovnega sporazuma je Aneks št. 4, ki je utemeljen na spoštovanju človeškega dostojanstva, svobode in enakosti. Ravno ta del sporazuma je določil novo institucionalno podobo demokratične države, z dvema entitetama. BiH je tako postala razdeljena na RS, FBiH in distrikt Brčko, posledično pa je po besedah nemškega geografa Karla Ritterja geografija nasilja postala vsakdanja prihodnost novonastale BiH (Ćurak in Turčalo, 2011).

Seveda je pridobitev lastne entitete bila velik korak za vse bosanske Srbe v BiH, ki so poleg bosanskih Hrvatov in Bošnjakov eden od treh konstitutivnih narodov, medtem ko so vsi ostali prebivalci uvrščeni pod kategorijo drugih.¹⁷ Po sami razdelitvi BiH so mnogi bosanski Srbi v diskurzu politične elite označili DMS za »grobnico srbskega naroda«, kaj kmalu pa je prišlo do obrata, saj so po nekaj letih začeli omenjeni sporazum enačiti s sveto besedo, ki jo je treba spoštovati. Nekdanji predsednik RS Dragan Čavić je bil mnenja, da bi poskusi zamenjave DMS znova pretresli celotno regijo in povzročili nestabilnost. Leta 2009 je takratni predsednik vlade RS Milorad Dodik kot edino rešitev bosanskosrbskega vprašanja v BiH promoviral »Dayton za vedno«, kot edino možno alternativo pa je omenjal odcepitev RS od BiH (Bajtal, 2014).

Čeprav je DMS res končal oborožene spopade in vojno, je notranjost BiH ostala razdeljena, saj so Bošnjaki očitali bosanskim Srbom mnoge vojne zločine. Medtem je prišlo do upada podpore secesionizmu, pa vendar bosanski Srbi niso čutili pripadnosti bosanski državi. Še vedno je obstajalo upanje, da se bo z leti oblikovala močnejša nacionalna pripadnost, kar bi pomenilo tudi pogostejše politično sodelovanje med entitetami. Na začetku je obstajala možnost, da pride do pogostejšega sodelovanja, v naslednjih letih so bile ustanovljene enotne carine in tudi

¹⁷ Pod kategorijo drugih so uvrščeni vsi tisti, ki živijo na ozemlju BiH, a niso bosanski Srbi, bosanski Hrvati ali Bošnjaki.

obveščevalne službe, prav tako so se leta 2005 združile oborožene sile FBiH z oboroženimi silami RS v enotno vojsko; to je bil tudi eden od pomembnejših dosežkov povojnega obdobja v BiH (Ker-Lindsay, 2016).

Kljub uvodnemu sodelovanju med FBiH in RS pa se je v zadnjih petnajstih letih stanje poslabšalo. Dober primer tega je bil spodleteli poskus združitve policijskih sil oziroma ustanovitve enotne policijske sile. V teh letih se je precej zaostрила situacija v političnem (ne)sodelovanju, medtem ko si je bošnjaška skupnost prizadevala za centralizacijo moči, kjerkoli je to bilo možno, čeprav so si na strani RS prizadevali ravno nasprotno. Kot posledica tega se od leta 2006 v RS pogosto razpravlja o potencialni odcepitvi (Toal, 2013).

Bosanskosrbsko prebivalstvo znotraj BiH že od nekdaj ni bilo naklonjeno življenju v BiH, ampak so vedno težili k lastni državi ali pa združevanju z Republiko Srbijo. Že pred prvo svetovno vojno so bile na Balkanu prisotne številne ideje o združevanju vseh Srbov v eno državo (Velikonja, 2003).¹⁸

Radojčić (2012) v svoji fotomonografiji navaja, da je bil cilj bošnjaškega in bosanskohervaškega prebivalstva razdreti SFRJ ter ustvariti unitarno državo BiH, znotraj katere bi bilo srbsko prebivalstvo marginalizirano in bi jim bil dodeljen status manjšine. Takšni odnosi med narodi so vplivali na to, da so srbski poslanci oblikovali Srbski blok poslancev, kar je bil prvi korak k nastanku RS. Posledično je 9. in 10. novembra 1991 potekal plebiscit bosanskosrbskega naroda na območju BiH, kjer je bosanskosrbsko prebivalstvo jasno izrazilo željo po ostanku v takrat še skupni državi SFRJ, skupaj s Srbijo, Črno goro in ostalimi, ki to želijo. Tako so bosanski Srbi izkazali željo po skupnem življenju v federalni ali konfederalni SFRJ, ne pa tudi v unitarni BiH. Bošnjaki in bosanski Hrvati so temu ostro nasprotovali; te možnost niso šteli kot rešitev svojega nacionalnega vprašanja, bosanskosrbskemu prebivalstvu v BiH pa je ostala zgolj možnost oblikovanja lastne države in državnih organov na svojem večinskem območju (Radojčić, 2012).

Dne 12. septembra 1996 je druga predsednica RS, Biljana Plavšić, štiri mesece po tem, ko je prevzela oblast, pozvala k odcepitvi RS od BiH in k priključitvi SFRJ. Poziv takratne predsednice RS ni bil v skladu z DMS, naslednji dan pa jo je Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) prisilila, da se javno opraviči. Biljana Plavšić je bila sicer tudi

¹⁸ Natančneje je šlo za idejo o združevanju vseh ozemelj, katerih prebivalstvo je večinoma srbsko, v eno državo.

na čelu Srbske demokratske stranke (v nadaljevanju: SDS), prav tako je bila obtožena vojnih zločinov, ki vključujejo načrtno etnično čiščenje in genocid (Bideleux in Jeffries, 2007).

Politične stranke v BiH, ki zastopajo etnične volilne enote, imajo možnost vpliva na zakonodajo in lahko povzročajo preglavice državi pri izvajanju kritičnih reform (Hays in Crosby, 2006). Pred začetki pogajanj z Evropsko unijo (v nadaljevanju: EU), tik pred deseto obletnico DMS novembra 2005, je postalo še bolj nujno, da sprejmejo ukrepe za krepitev državnih institucij, ki so bile prešibke za nadaljnjo integracijo BiH v EU. Kot navaja poročilo Ustavne reforme v BiH (Constitutional reform in Bosnia and Herzegovina)¹⁹ je Beneška komisija²⁰ marca 2005 na zahtevo Parlamentarne skupščine BiH²¹ predložila različne možnosti za celovito ustavno reformo BiH. Posvetovanja med voditelji glavnih političnih strank v BiH, ki so jih olajšale ZDA in Beneška komisija s stalnimi nasveti, so privedla do političnega dogovora²² o ustavni reformi. Reformni paket je predvideval povečanje števila poslancev v Predstavniškem domu²³ in Domu narodov.²⁴ Reforma je predvidevala tudi posredno izvolitev predsednika države in dveh podpredsednikov, katerih pooblastila bi bila zmanjšana z rotacijo treh članov vsakih 16 mesecev, ustanovitev dveh dodatnih ministrstev na državni ravni ter okrepitev pristojnosti Sveta ministrov. Do omenjenih ustavnih sprememb pa na koncu ni prišlo, saj 26. aprila 2006 Parlamentarna skupščina BiH ni uspelo doseči zahtevane dvotretjinske večine v Predstavniškem domu, da bi do ustavnih sprememb sploh lahko prišlo. Neuspele ustavne spremembe bi morale stopiti v veljavo 1. maja 2006, torej pet mesecev pred začetkom oktobrskih volitev. To je pomenilo, da bo naslednja vlada delovala v skladu s takratno veljavno ustavo, ki je bila del DMS (Council of Europe, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, 2006).

Naslednjič je bila javno omenjena odcepitev RS tik pred volitvami, oktobra 2006. Takratni premier RS Milorad Dodik je izjavil, da bi morali tudi bosanski Srbi dobiti lastno entiteto, kot se je to zgodilo na primeru Kosova. Dodik je zahteval referendum o odcepitvi RS od BiH, ki pa je bil v nasprotju z ustavo BiH, prav tako pa je tovrsten referendum bil po besedah takratnega vodje Stranke demokratske akcije (v nadaljevanju: SDA) Sulejmana Tihica politično

¹⁹ Sprejeta in razglašena z resolucijo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1513 dne 29. junija 2006.

²⁰ Evropska komisija za demokracijo skozi pravo (European Commission for Democracy through Law).

²¹ Parlamentarna skupščina BiH je najvišji zakonodajni organ BiH. Sestavljena je iz dveh domov: Predstavniškega doma (Predstavnički dom) in Doma narodov (Dom naroda).

²² 18. marca 2006 je dogovor doseglo šest političnih strank, ki so ga posredovale parlamentu.

²³ Število poslancev v Predstavniškem domu naj bi se povečalo z 42 na 87.

²⁴ Število poslancev v Domu narodov naj bi se povečalo s 15 na 21.

nesmiselna poteza, ki jo lahko primerjamo z odcepitvijo Sandžaka (»Dodik: Pravo na referendum«, 2006).

Razglasitev neodvisnosti Črne gore, ki jo je podpiral tudi Milorad Dodik, je le podkrepila pozive po referendumu o neodvisnosti RS. Takrat je Srbsko nacionalno gibanje, ki so ga večinoma sestavljali Srbi, pregnani iz Hrvaške, zbralo več kot 50 tisoč podpisov bosanskosrbskih prebivalcev BiH za izvedbo referenduma. Srbske oblasti v BiH pa so pozive po neodvisnosti sprva ignorirale. Visoki predstavnik v BiH (v nadaljevanju: visoki predstavnik) Christian Schwarz Schilling pa je izpostavil, da je imela Skupnost Srbije in Črne gore v ustavi zapisano pravico do referenduma, medtem ko je ureditev BiH temeljila na DMS (Referendum še v Republiki srbski?, 2006).

Medtem je Dodik leta 2006 referendum o neodvisnosti RS enačil s primerom Kosova, saj je menil, da bo neodvisnost Kosova sprožila velike frustracije pri večini prebivalstva v RS in hkrati okrepila razmišljanje o statusu RS znotraj BiH. Mednarodna skupnost je takrat ostro kritizirala kakršnekoli pomisleke o samostojnosti RS, Dodik pa je opozoril, da bo na kakršnekoli zahteve po ukinitvi RS odgovoril z referendumom o samostojnosti. Poleg tega je poudaril, da veljajo dvojni standardi in različni pristopi za reševanje skoraj enake situacije na Kosovu. Opozoril je tudi na to, da ne verjame v obstoj trajne stabilnosti na prostorih nekdanje SFRJ, dokler ne bodo spoštovani interesi vseh narodov (M. Dodik: RS i Kosovo se ne mogu posmatrati izdvojeno, 2006).

Naslednje leto se je s strani bošnjaške in bosanskohervaške politične elite sprožila popolnoma nasprotna iniciativa, katere cilj je bila ukinitve obstoja RS. Pobudo sta leta 2007 sprožila in podprla člana predsedstva BiH Haris Silajdžić in Željko Komšić, ki sta od generalnega sekretarja OZN pričakovala podporo pri razdoru RS. Ozemeljsko razdeljenost BiH na dve entiteti sta opisala kot etno-teritorialno delitev, katere glavna žrtev je prihodnost BiH. Obstoj RS sta Silajdžić in Komšić opisala kot neposredno posledico etničnega čiščenja ter genocida, ki so ga Srbi zagrešili v BiH. Dodik je odvrnil, da se o omenjeni iniciativi ne namerava pogajati in da bodo pogovori o tovrstnih reformah zaustavljeni, dokler bošnjaški in hrvaški politiki ne bodo sprejeli in priznali obstoja RS (Bosnian Presidency Members Call for Abolition of Entities, 2007).

Le nekaj dni po razglasitvi neodvisnosti Kosova je prišlo do napetosti med politično elito v RS, saj so njeni prebivalci zahtevali ravnanje po vzoru Kosova. Tako je 20. februarja 2008 Dodik

presenetljivo umiril napetosti, saj je izjavil, da bo RS zahtevala referendum o neodvisnosti le v primeru ogroženega obstoja RS (Bosnia's Dodik Calms Secession Fears, 2008).

Institucije RS prek politične elite SNSD so bile od leta 2008 glavne podpornice odcepitve RS. Pri secesionizmu RS je še posebej pomemben morebitni obstoj uradnih aktov, odločb ali zakonov institucij, ki bi se nanašali na to temo. Kljub temu da se mnogi zakoni in aktivnosti obravnavajo kot posredna priprava in polaganje temeljev za secesionizem, pa se ta tema v uradnih odlokih institucij pojavlja zelo redko. Obstajajo določene izjeme, recimo, ko je 22. februarja 2008 Narodna skupščina RS sprejela Resolucijo o nepriznavanju enostransko razglašene neodvisnosti Kosova in Metohije ter opredelitvijo RS. S to resolucijo so sporočili, da v primeru priznanja neodvisnosti Kosova in Metohije s strani večjega števila članic OZN, predvsem EU, Narodna skupščina RS šteje to kot vzpostavitev novega mednarodnega načela in prakse v priznavanju pravice do samoodločbe. Posledično Narodna skupščina RS meni, da ima pravico do referenduma o svojem pravnoformalnem statusu. Prav tako je bilo v resoluciji navedeno, da če bodo institucije BiH nadaljevale s pritiski na RS s ciljem spremeniti njen pravnoformalni status, bo RS sprožila postopek utrjevanja svojega pravnoformalnega statusa na podlagi mirnega reševanja odnosov znotraj BiH. Čeprav omenjena resolucija ni bila pravno zavezujoč dokument, je vlada RS z njo razglasila jasne politične cilje in opis pogojev, pod katerimi lahko pride do odcepitve. Secesionizem je bil uporabljen kot sredstvo za doseganje ciljev v defenzivnem smislu kot tudi smislu ohranitve daytonske ureditve. Pogostost pojavljanja secesionistične retorike v aktih NSRS je bila skorajda ničelna, prav tako pa je bila omejena na nezavezujoče dokumente (Savanović, Vranješ in Budimir, 2020).

Kot dokaz uradnega stališča RS do odcepitve služijo tudi poročila RS Varnostnemu svetu OZN, ki jih je v mandatih od 2010 do 2018 podpisal predsednik RS Milorad Dodik. V teh poročilih se izrecno zavračajo secesionistične težnje RS, saj je v njih zapisano, da se RS zavezuje k doslednemu spoštovanju DMS. V teh poročilih je vlada RS torej celo zanikala obstoj secesionističnih teženj in morebitne spremembe daytonske ureditve (prav tam).

Nesoglasja med političnimi entitetami so se pokazala tudi pri Prudskem procesu, kjer je šlo za lokalno pobudo voditeljev²⁵ treh glavnih političnih strank v BiH, in sicer Zveze neodvisnih socialdemokratov (Savez nezavisnih socijaldemokrata – SNSD), SDA ter Hrvaške demokratske skupnosti BiH (Hrvatska demokratska zajednica BiH – HDZBiH). Prudski proces je bil predstavljen 8. novembra 2008, z njim so želeli začeti razpravo o možnostih ustavne reforme.

²⁵ Takratni voditelj strank so bili Milorad Dodik (SNSD), Sulejman Tihić (SDA) in Dragan Čović (HDZBiH).

V okviru Prudskega procesa so potekali sestanki, posvečeni različnim vidikom delovanja države, vključno z ustavno reformo, trajal je do marca 2009. Kljub temu da je bil Prudski proces pomemben, vendarle ni prinesel konkretnih sprememb, prav tako ni pripomogel k dosegu enotnih stališč političnih strank v BiH. Leta 2009 so bila stališča voditeljev političnih strank še bolj razdvojena kot prej (Council of Europe, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, 2010).

Dne 9. oktobra 2009 je prišlo do poskusa ponovne razprave o konkretnih ustavnih reformah s pobudo, imenovano Butmirski proces. Takrat so švedski zunanji minister Carl Bildt ter predstavniki EU in ZDA ponovno združili voditelje glavnih političnih strank. Šlo je za poskus reforme državnih struktur, prvi predlogi o spremembah so bili predstavljeni 21. oktobra 2009. Cilj je bil vzpostaviti temelje za krepitev državnih institucij, da bi lahko izpolnili dva bistvena pogoja za zaprtje Urada visokega predstavnika (Office of the High Representative – OHR). Podobno kot Aprilski paket iz leta 2006 so tudi ti predlogi za ustavne spremembe vključevali klavzulo o integraciji v EU, v skladu s katero bi odgovornost za pogajanja pripadla državi, medtem ko bi entitete lahko podajale predloge ter bi morale privoliti v pogajanja in dogovore. Tako bi implementacija dogovorov in zavez bila deljena odgovornost med državo in entitetami. Po poročanju naj bi vse glavne politične stranke, z izjemo SDA, zavrnila revidirani Butmirski paket sprememb. Politična stranka SNSD je predlagane spremembe zavrnila, ker naj bi bil po njihovem mnenju glavni cilj Butmirskega procesa vzpostavitev centralizirane in enotne države BiH (prav tam).

Od leta 2016 pa je v zvezi s secesionizmom RS sporno praznovanje protiustavnega praznika, Dan Republike srbske, ki ga prebivalci RS praznujejo 9. januarja vsako leto že od 1992. Praznik je bil že trikrat razglašen kot protiustaven, najprej s strani Ustavnega sodišča takratne Republike BiH, nato še s strani Ustavnega sodišča novonastale BiH. Razglasitev protiustavnosti tega praznika je bila povod za referendum v RS, ki je potekal 25. septembra 2016. Na referendumu je glasovalo 55,75 odstotka prebivalstva RS, od katerih je kar 99,81 odstotka podprlo Dan Republike srbske kot uradni praznik te entitete, a je Ustavno sodišče BiH razveljavilo rezultate tudi tega referenduma. Težava ni v prazniku samem, ampak v tem, da imajo ostali narodi v RS 9. januar za dan, s katerim se je začela politika zločina in genocida v BiH leta 1992. Odločitve Ustavnega sodišča BiH niso preprečile praznovanja Dneva Republike srbske. Na dan 26. oktobra 2016, po razveljavitvi člena Zakona o praznikih RS s strani Ustavnega sodišča BiH, je NSRS sprejela Zakon o Dnevu RS, ki je 9. januar izvzel iz Zakona o praznikih RS. Zakon o

Dnevu RS določa, da se Dan Republike srbske obeležuje kot posvetni praznik, ki ga praznujejo 9. januarja (Obradović in Čilić, 2020).

Kot navaja Savanović (2020), se je ob podrobnejši analizi programov vodilnih političnih strank v RS izkazalo, da pravzaprav skoraj ne obstajajo neposredni pozivi k secesionistični politiki RS. Večina političnih strank v RS je izkazala spoštovanje trenutne ureditve BiH, kot izjemo pa lahko navedemo SNSD, na čelu katere je glavni zagovornik odcepitve RS Milorad Dodik. Seveda pa Dodik ni izjema, saj so tudi ostali predstavniki v javnosti dokaj odprto zagovarjali ideje, kot so neodvisnost, odcepitev, razpad BiH. Kot sem že omenil, je glavni zagovornik odcepitve RS že vse od leta 2006 prav Milorad Dodik. V tem kontekstu lahko omenimo tudi najavo nove Ustave RS iz leta 2017, ko je vlada RS trdila, da novonastala Ustava ne bo usmerjena v secesionistično politiko, ampak bo kljub temu omogočala odcepitev kot možnost. Iz Dodikovega kabineta so več let najavljali sprejem nove Ustave, predvsem iz razloga, ker so po njihovem mnenju propadli vsi poskusi vzpostavitve daytonske BiH s strani parlamenta BiH. Medtem do nove Ustave RS ni prišlo, saj je še vedno v veljavi prvotna ustava, ki pa je skozi leta doživela zgolj spremembe določenih členov. Ideje o odcepitvi RS pa smo lahko opazili v programu stranke SNSD, kjer so odcepitev omenjali kot enega od ciljev stranke. Na zboru SNSD 25. aprila 2015 so razglasili deklaracijo stranke z naslovom »Republika Srpska – slobodna i samostalna budućnost i odgovornost«. Gre za prvi dokument politične stranke v zgodovini RS, ki predvideva odcepitev kot realno možnost, celo v obliki programske platforme. V tej deklaraciji SNSD je bilo zapisano, da če ne bodo do konca leta 2017 vidni rezultati vzpostavljanja pozicije RS v skladu z Aneksom št. 4 daytonskega mirovnega sporazuma, bo Narodna skupščina RS primorana leta 2018 razglasiti referendum o neodvisnosti RS. Prav tako je bila omenjena deklaracija pomembna predvsem zato, ker se je z njo prvič določen politični akter javno opredelil kot podpornik neodvisne RS (Savanović in drugi, 2020).

V prvem odstavku navedene deklaracije je bilo zapisano, da mora NSRS sprejeti odločitev o samostojnosti RS kot načinu uresničevanja njenega ustavnopravnega položaja v daytonski BiH. Samostojnost torej v tem kontekstu pomeni višjo stopnjo avtonomije znotraj ustavne ureditve BiH, ne pa neodvisnost, v katero je vključena tudi secesija. Obstaja torej neke vrste dvojni pomen v uporabi termina samostojnost, ki lahko pomeni tako višjo stopnjo avtonomije kot pot k neodvisnosti RS, odvisno od tega, kako ga tolmačimo. Prav iz tega razloga je bila ta deklaracija kontroverzna, saj so jo nekateri kritiki doživljali kot secesionistično politiko RS, medtem ko so jo zagovorniki branili s protiargumentom, da samostojnost ne pomeni nujno tudi neodvisnosti. Drugi odstavek deklaracije pa se nanaša na operativno raven uporabe deklaracije,

kjer je bilo pogojno zapisano, da če se RS ne povrnejo njene ustavne pristojnosti do konca leta 2017, da bo v letu 2018 razglašen referendum o neodvisnem statusu RS, kar bi v tem primeru pomenilo tudi razpad BiH. Pomembno je poudariti, da določbe te deklaracije niso nikoli bile izvedene oziroma nobena od omenjenih možnosti ni bila izvedena v politični praksi. Prav tako pa so se funkcionarji SNSD po letu 2018 izogibali javnim izjavam v zvezi z deklaracijo. Posledično lahko sklepamo, da je vsebina deklaracije imela propagandno vlogo v določenem trenutku. Propagandno vlogo deklaracije kaže tudi dejstvo, da je omenjeno obdobje v deklaraciji minilo brez kakršnihkoli posledic v notranjepolitičnih razmerah, prav tako pa SNSD ni obnovil, izboljšal, dodelal niti popravil obstoječe deklaracije (prav tam).

Od leta 2019 bodo za varnost državljanov v RS skrbele tudi enote žandarmerije, ki je bila v RS predstavljena na uradni slovesnosti, opisana pa je kot reorganiziran del že obstoječe interventne enote, ki naj bi zaradi stalne pripravljenosti in tudi boljše opreme učinkoviteje zagotavljala varnost v RS, saj naj bi enota delovala proti kriminalu, terorizmu in tudi služila kot zavarovanje pred nezakonitimi migracijami. Predsednica RS Željka Cvijanović je ustanovitev žandarmerije opisala kot pomemben korak pri krepitvi stabilnosti RS, medtem ko je član predsedstva Milorad Dodik izjavil, da RS ne bo odstopila od oblikovanja rezervne sestave policije, saj meni, da je oblikovanje te najboljši način za zavarovanje in tudi obrambo ozemlja. Po besedah Dodika ustanovitev žandarmerije ni zunaj okvirov DMS, temveč je omejena le z materialnimi sredstvi RS. SDA deluje v imenu bošnjaškega naroda in je tudi sprejela deklaracijo,²⁶ ki se zavzema za državo BiH, kar v RS vidijo kot poskus unitarizacije BiH. SDA namreč poskuša doseči, da se skozi nekatere spremembe ustave BiH definira kot demokratična in regionalizirana, pravna in socialna država z nazivom Republika BiH, ki naj bi razpolagala s tremi nivoji oblasti in Sarajevom kot svojim centrom. Medtem pa v RS ocenjujejo, da je ta ideja nastala na podlagi Islamske deklaracije²⁷ Alije Izetbegovića.²⁸ V RS torej vidijo omenjeno deklaracijo SDA kot poskus ukinitve njihove entitete. Prav tako pa je nastanek žandarmerije v RS ostro kritiziran s strani FBiH. Bosansko-hercegovski notranji minister Aljoša Čampara je dejal, da enota ne bo vplivala na notranje ministrstvo RS, ampak obstaja možnost, da pogreje razmere in skrha medčloveške odnose ter zaseje strah. V FBiH so torej mnenja, da gre za dodatno militarizacijo

²⁶ Programska deklaracija SDA, sprejeta 14. septembra 2019 v Sarajevu. Glavni cilj te deklaracije je ustanovitev celovite, demokratične in suverene BiH. Prav tako je cilj zagotoviti enakopravnost narodov in državljanov na celotnem ozemlju BiH.

²⁷ Islamska deklaracija je knjiga, izdana leta 1970, v kateri je avtor Alija Izetbegović zagovarjal državno ureditev na način, ki ga določa islamska vera.

²⁸ Alija Izetbegović je bil nekdanji član predsedstva BiH in voditelj politične stranke SDA.

RS, ki naj bi služila političnim ciljem RS, kamor uvrščamo tudi potencialno odcepitev (Mekina, 2019).

V zadnjih dveh letih so javne izjave Milorada Dodika ponovno osredotočene na vprašanje odcepitve RS. Številni so še leta 2018 bili mnenja, da gre zgolj za predvolilno taktiko Dodika, s katero je želel zlorabiti vprašanje odcepitve za pridobivanje političnih točk pred volitvami oktobra 2018, v javnosti pa se je pogosto zastavljalo vprašanje, kakšno nevarnost dolgoročno povzroča tovrstna retorika Milorada Dodika. Izjava Dodika 15. aprila 2019 se ni nanašala zgolj na odcepitev RS od BiH, temveč tudi na združevanje z Republiko Srbijo. Milorad Dodik je namreč izjavil, da bi morala RS razglasiti neodvisnost, če Kosovo pridobi članstvo v OZN. Prav tako je Dodik dejal, da je RS pravzaprav že ločena od BiH in da manjka le uradna razglasitev. Po njegovem mnenju je BiH popolnoma razdeljena družba in država ne deluje, kot bi morala, temveč obstaja le neka zamisel, kako naj bi delovala. DMS je, kot navaja Dodik, sestavil to državo, katere prebivalstvo nima nič skupnega, medtem pa je v njej treba ustanoviti skupno politiko, kar ni izvedljivo. Izjavil je tudi, da bo v geopolitičnem smislu prišlo do trenutka, ko bo združitev RS in Republike Srbije izvedljiva, ter da bo poskušal pospešiti proces združevanja, kolikor se bo dalo. Dodik torej ne dvomi, da se bo združevanje z Republiko Srbijo zgodilo, ampak se, sodeč po lastnih besedah, boji, da tega trenutka ne bodo zamudili (Dodik: Ujedinjenje Republike Srpske i Srbije će se desiti, 2019).

Strokovnjaka Vedran Džihic²⁹ in Vlade Simović³⁰ menita, da ko Dodik omenja spremembo geopolitičnih okoliščin, govori o tistem trenutku, ki bi bil ugoden za odcepitev RS in nadaljnje združenje z Republiko Srbijo. Tukaj je po njunem mnenju govora predvsem o tem, da RS računa na to, da bodo ustanovitelji daytonske BiH postopoma začeli izgubljati interes zanjo in jo bodo prepustili bodisi nekim drugim silam bodisi lokalnim akterjem (Karabeg, 2019).

Do ene od najbolj odmevnih potez vlade RS za doseg odcepitve je prišlo 13. februarja 2020. Takrat je vlada RS napovedala bojkot delovanja bosanske države, kar naj bi dosegli z bojkotiranjem odločanja v institucijah BiH. Bojkot seje Doma narodov BiH so dan prej napovedale politične stranke iz RS, prav tako pa sta ga potrdila predsednica RS Željka Cvijanović in seveda tudi član zveznega predsedstva Milorad Dodik. Omenjeni politični zaplet je namreč sprožila razsodba ustavnega sodišča, s katero je bilo določeno, da 53. člen lani sprejetega Zakona o kmetijskih zemljiščih (Zakon o poljoprivrednom zemljištu) ni skladen z

²⁹ Predavatelj na Univerzi na Dunaju.

³⁰ Izredni profesor na Univerzi v Banjaluki.

ustavo. Zakon je določil, da vsa zemljišča v RS, ki so v javnih evidencah navedena kot državna, postanejo last RS. S tem se niso strinjali nekateri predstavniki bosanske nacionalnosti v svetu narodov RS, ki so zahtevali presojo ustavnega sodišča. DMS namreč določa, da ustavno sodišče sestavljata po dva predstavnika vseh treh konstitutivnih narodov v BiH in še trije tuji sodniki, ki so imenovani s strani Evropskega sodišča za človekove pravice. Predsednica RS Željka Cvijanović je izjavila, da bo blokada trajala, dokler ne bo sprejet nov zakon o ustavnem sodišču, ki naj bi nadomestil trenutno daytonsko rešitev. Predsednica RS je hkrati za omenjeni zaplet obtožila politični vrh Bošnjakov. Bolj ostro pa se je odzval član predsedstva BiH Milorad Dodik, ki je dejal, da bo RS združila vse Srbe, ki delujejo v oblastnih organih BiH, vključno z vlado in parlamentom. Njegov odziv na vprašanje o rešitvi zapleta pa je bil, da bo šla RS po svoji poti, kar pomeni, da bo oblikovala lastne neodvisne državne organe, ki bi delovali na ozemlju RS. To bi seveda lahko predstavljalo kršitev DMS, na kar je Dodik odvrnil, da je bil sporazum prekršen že s številnimi odločitvami visokega predstavnika v škodo RS (Kovač, 2020).

5 Politični boj RS za odcepitev od BiH

Politični sistem, kot ga ima BiH, je zelo kompleksen sistem, ki je sestavljen iz več oblasti in vsebuje veliko kontradiktornosti. Vzrok tega izvira iz DMS, saj je bila prvobitna skrb tega sporazuma prekinitev vojne, ne pa delujoč politični sistem. Ideja ameriške strani je z DMS bila, da se sporazum podpiše s ciljem prekiniti oborožene spopade, nato pa naj bi se ob uspehu sporazuma čez kakšno leto začeli pogovarjati o prihodnosti države. Kmalu po tem, ko je nastopilo mirno obdobje, se nikomur ni dalo ukvarjati z BiH, saj je bila večina zadovoljnih že z dosego miru. Z DMS je BiH postala država, razdeljena na RS, FBiH in distrikt Brčko, v kateri centralna oblast pravzaprav nima nikakršnih pooblastil. Obe entiteti, ki sestavljata državo, imata vse značilnosti države, RS ima, denimo, parlament in vlado ter je unitarna in etnično homogena (Fazlić, 2020). Etnično homogenost RS potrjuje popis prebivalstva iz leta 2016, saj so takrat bosanski Srbi predstavljali 81,51 odstotka vsega prebivalstva v RS (Križa zbog popisa u BiH, 2016).

Redka izjema na primeru BiH je vojska, ki je uspešno prestala proces centralizacije. Ustvarjeno je bilo eno poveljstvo, hkrati pa gre za eno bolj uspešnih mednarodnih reform. Za razliko od RS pa je FBiH razdeljena na deset kantonov in ni etnično homogena, saj so v petih kantonih v večini Bošnjaki, v treh so bosanski Hrvati, dva pa sta mešana. Vsak od desetih kantonov razpolaga z lastnim parlamentom in policijo ter ima svoje voditelje. Že samo v okviru FBiH deluje več kot 130 ministrov in najmanj 10 premierjev, kar pa še dodatno zapleta politično ureditev celotne BiH, je distrikt Brčko, ki ima poseben status ter deli RS na zahodni in vzhodni del (Fazlić, 2020).

Izredno kompleksen politični sistem celotne BiH igra pomembno vlogo v političnem boju RS znotraj BiH. RS se mora soočiti z nasprotovanji ne samo s strani ene entitete, ampak tudi s strani dveh etničnih skupin. Ko torej govorimo o političnem boju RS in odcepitvenih težnjah, obstaja še en velik problem, ki ga vlada RS in Milorad Dodik le redko omenjajo, to je omenjeni distrikt Brčko, ki je enakovredno razdeljen med RS in FBiH. Distrikt Brčko je bil dolgo predmet spora med RS in FBiH, prav tako je predstavljal preglavice pri oblikovanju DMS, njegov status pa je bil pozneje določen z arbitražo. RS in FBiH se soočata z ogromnimi težavami pri doseganju soglasij v zvezi s ključnimi vprašanji, kar je posledica tega, da imajo vsi trije konstitutivni narodi nasprotujoče si interese, cilje in identitete (Karabeg, 2019).

V razdeljenih, pokonfliktnih družbah, kakršna je BiH, je zelo pomembno, da pride do konsenza med političnimi elitami, ki bi se morale osredotočiti na reševanje tistih problemov, kjer je

mogoče doseči konsenz. Strokovnjak Vlade Simović meni, da bi bila boljša alternativa začasno pozabiti na tista ključna vprašanja, ki so najbolj sporna, in jih obravnavati šele tedaj, ko je dosežen konsenz pri preprostejših vprašanjih, šele nato pa se vrniti k temeljnim vprašanjem, ki so najbolj problematična. Politični boj RS je torej močno usmerjen k vprašanju odcepitve, pa tudi če gre le za predvolilne taktike in retoriko ključnih funkcionarjev RS. Za državo, ki ima takšen politični sistem, kot ga ima BiH, je torej bolj pomembno ohranjati mir ter se izogibati širjenju radikalnih in ekstremnih politik (prav tam).

Tako večji del bosanskih Srbov kot večje bosanskosrbske politične stranke same sebe ne vidijo zgolj kot eno od etničnih skupin, ampak kot različen narod, upravičen do samoodločbe. Glavne bosanskosrbske politične stranke, kot so SNSD, SDS in Stranka demokratičnega napredka (Partija demokratskog progresa), gledajo na obstoj RS kot na ključni dosežek bosanskosrbske politike in legitimen način izražanja volje bosanskih Srbov. V jedru bosanskosrbskega nacionalnega diskurza je utemeljeno prepričanje o tem, da BiH ni nacionalna država, ampak skupek treh konstitutivnih narodov, prav tako prevladuje prepričanje, da je BiH nedavna stvaritev. Kot navaja avtor Basta, je bilo v programu stranke SDS navedeno, da so bile notranje meje nekdanje SFRJ zasnovane s ciljem oslabiti srbski narod. Tako bosanskosrbski nacionalisti trdijo, da je podpis DMS edini legitimen ustanovni trenutek BiH. Prav tako številni bosanski Srbi smatrajo Bošnjaško zavračanje multietnične SFRJ kot nenačelno, saj veliko število Bošnjakov hkrati podpira ohranitev multietnične BiH (Basta, 2016).

Politične elite, ki so v povojnem obdobju oblikovale javne politike BiH, povsem različno razumejo državnost BiH. Predstavniki vseh treh konstitutivnih narodov namreč delujejo na podlagi etnonacionalnih določil, kar v praksi pomeni, da srbska entiteta ni zainteresirana za nikakršno razpravo o potencialnih spremembah določil daytonskega sporazuma. To povsem jasno kaže, da v tamkajšnjem javnem diskurzu ne obstaja pojem politične skupnosti, z izjemo RS, kjer entiteto razumejo kot ločeno politično skupnost. Svojo paradržavnost ohranja v skorajda monoetnični entiteti, katere institucionalno delovanje občasno popravlja mednarodna skupnost prek svojega urada, znotraj katerega deluje visoki predstavnik. Bosanski Srbi razumejo kakršnekoli razprave o možnih reformah in spremembah daytonskega položaja RS kot zagovarjanje »odprave« srbske entitete, kar pomeni, da tovrsten pristop do reform danes ne bi bil mogoč brez tveganja medetničnih sporov. Klasični liberalni model demokracije pa predstavlja pomemben argument bošnjaške politične elite, ki zagovarja tezo, da ne sme priti do ponovne fragmentacije BiH in da spoštovanje aktualnih zakonov ščiti nacionalne interese vseh etničnih skupnosti v BiH (Radica, 2016).

Na politični boj in nastanek odcepitvenih teženj bosanskih Srbov so močno vplivale tudi nekatere neuspele ustavne reforme v postdaytonskem obdobju. V prvih letih po sklenitvi DMS so se tako v FBiH kot v RS porajala vprašanja o etnični diskriminaciji med samim potekom vojne. Bošnjaki in bosanski Hrvati so namreč doživljali diskriminacijo znotraj RS, prav tako pa so številni bosanski Srbi bili deležni diskriminacije v FBiH. Posledično so bili bosanski Srbi celo izključeni iz Ustave FBiH, prav tako pa je enaka usoda doletela Bošnjake in bosanske Hrvate v RS (Pejanović, 2020).

Novonastali položaj bosanskih Srbov v FBiH, med njenim nastankom leta 1994, je za bosanske Srbe pomenil izključenost iz ustave, saj so v FBiH postali drugorazredni državljani.³¹ Na ustanovni skupščini srbskega državljanskega sveta 27. marca 1994 je s strani srbskega naroda nastala zahteva, da se na ustanovni skupščini FBiH predloži amandma o enakopravnosti bosanskosrbskega naroda v FBiH. Cilj tega amandmaja je bil, da bosanskosrbsko prebivalstvo pridobi ustavni status enakopravnega naroda v FBiH, kot ga imajo tako Bošnjaki kot bosanski Hrvati (prav tam).

Konec vojne leta 1995 je prinesel nastanek srbskega državljanskega sveta, saj so bili končno izpolnjeni pogoji za začetek postopka ustanovitve. Bosanski Srbi so na ta način želeli pridobiti enakopraven status z ostalimi narodi v FBiH. Med letom 1997 je prišlo do začetka skupnega družbenega projekta organizacij civilne družbe, leta 2000 pa je Ustavno sodišče BiH uradno razglasilo konstitutivnost srbskega, hrvaškega in bošnjaškega naroda na celotnem ozemlju BiH. Kljub večinski želji po enakopravnosti pa se niso vsi strinjali s to odločitvijo, saj sta HDZBiH in SDS nasprotovali ideji kot tudi projektu doseganja ustavne enakosti bosanskih Srbov v FBiH in Bošnjakov ter bosanskih Hrvatov kot naroda v RS. Druge stranke in predvsem nevladne organizacije pa so izkazale močno podporo tej odločitvi. Večinska podpora vseh ostalih akterjev jasno nakazuje na to, da sta SDS in HDZBiH utemeljevali svoja programska izhodišča na etnični teritorializaciji in segregaciji narodov, kar posledično pomeni uničenje skupnega življenja in povzroča trenja v multietnični strukturi BiH (prav tam).

Politični boj se je manifestiral tudi na primeru ukinitve uradnega grba in zastave RS. Ustavno sodišče BiH je na plenarnem zasedanju 27. januarja 2007 sprejelo sklep o razveljavitvi členov 1. in 2. Zakona o grbu in zastavi FBiH ter o razveljavitvi 2. in 3. člena Ustavnega zakona o zastavi, grbu in himni RS. S tem sklepom sta bila ukinjena grb in himna RS, po poročanju

³¹ Med nastankom FBiH marca 1994 so bili bosanski Srbi drugorazredni državljani, kar je izviralo iz Washingtonskega mirovnega sporazuma, ki je bil podpisan 18. marca 1994.

medijev ukinitev simbola v FBiH ni izzvala skoraj nobene reakcije, medtem pa so bili odzivi v RS bolj ostri. Prebivalci RS so namreč sami organizirali akcijo, v okviru katere so pozvali vse prebivalce RS, da na svoje hiše obesijo zastavo RS, vsi tisti, ki zastave niso imeli, pa so jo lahko kupili po simbolični ceni, saj je bila organizirana distribucija zastav v vseh večjih mestih znotraj RS. Kmalu zatem je RS objavila razpis za nov grb, medtem pa je bil v uporabi uradno sprejeti začasni emblem RS (Ukinute zastave Federacije BiH i Republike Srpske, 2007).

Na dan 29. julija 2008 pa je Klub Bošnjakov³² vložil veto, potem ko je NSRS 15. julija 2008 sprejela Ustavni zakon o zastavi, grbu in himni. Ustavno sodišče RS je 22. decembra 2008 razglasilo grb RS za neustaven, saj naj bi bil z uporabo grba RS kršen vitalni nacionalni interes konstitutivnega bošnjaškega naroda. Prav tako je Ustavno sodišče RS odločilo, da z uporabo himne RS ni kršen nacionalni interes bošnjaškega naroda (Sklep Ustavnega sodišča Republike srbske, 2008).

Problem starega grba RS je bil v tem, da ni predstavljal vseh treh konstitutivnih narodov v BiH. Zato so se v RS odločili za uporabo novega simbola, Narodna skupščina RS je objavila razpis za novi grb, prav tako so preučili določene predloge. Na koncu se niso odločili za uporabo grba, ampak za uporabo novega emblema, ki je v veljavo stopil 16. junija 2007, torej še preden je bil grb RS uradno razglašen kot neustaven (Novi državni simboli u Bosni i Hercegovini, 2007).

Emblem, ki je v uporabi še danes, je dodaten simbol RS in se lahko uporablja za predstavljanje RS na slovesnih, kulturnih, zgodovinskih in športnih prireditvah ter ob podobnih priložnostih (Zakon o amblemu Republike srbske, 2007, 2. člen).

V skladu z Zakonom o uporabi zastave, grba in himne RS pa se ga lahko uporablja namesto grba RS (Zakon o amblemu Republike srbske, 2007, 3. člen).

Kot kaže, pa je vprašanje o grbu RS še vedno aktualno. Julija lani je podpredsednik Narodne skupščine RS in funkcionar politične stranke Ujedinjena Srpska Milan Petković za »Glas Srpske« izjavil, da je napočil čas, da se znova začnejo razprave o uradnem grbu RS ter da RS spet dobi svoj grb in se preneha uporabljati emblem. Petković je še dodal, da se vprašanja o grbu ne sme uporabljati v dnevno-politične namene, saj gre za odločitev, ki je pomembna za prihodnje generacije. Prepričan je, da večina srbskega naroda favorizira prvotni grb RS, a se hkrati zavedajo, da mora glede uporabe grba priti do soglasja vseh treh konstitutivnih narodov. S Petkovićem sta se strinjala tudi poslanka SNSD Dušica Šolaja in šef Kluba poslancev DNS

³² Klub Bošnjakov je del organizacije Sveta narodov RS, vsi člani so Bošnjaki.

Darko Banjac, ki meni, da je treba znova razpravljati o vseh spornih odločitvah, s katerimi so bile odvzete pristojnosti RS. Darko Banjac je izjavil tudi, da je odločitev, ki jo je sprejelo Ustavno sodišče RS, pravzaprav rezultat delovanja urada visokega predstavnika v BiH (OHR) in tujih sodnikov v Ustavnem sodišču BiH, ki so že pred tem izpodbijali uporabo starega grba RS. Po njegovem mnenju obstoječi emblem sicer dobro prikazuje RS, vendar je potrebna vrnitev prvotnega grba (»Grb Srpske na dnevnem redu«, 2019).

V BiH je trenutno aktualen politični boj za in proti vstopu BiH v NATO, ki je širši javnosti predstavljen tudi kot vprašanje obstoja celovite države, poteka brez aktivnega sodelovanja državljanov in brez vpliva njihove volje. Državljanse se v tem primeru obravnava kot strogo nadzorovano maso, ki služi kot podpora določeni politiki. Iz tega razloga so zelo zanimivi rezultati raziskave o stališču državljanov entitete RS o integraciji BiH v NATO in EU, ki jo je opravila USAID (Ameriška agencija za mednarodni razvoj). Rezultati raziskave iz leta 2017 nam pokažejo presenetljive ugotovitve, ki so naslednje. Kar 56 odstotkov anketirancev z območja celotne BiH je glasovalo, da bi podprlo integracijo BiH v zvezo NATO. Seveda je velika večina vseh podpornikov te ideje prebivalcev FBiH, iz česar sledi, da je kar 84 odstotkov vseh anketirancev iz FBiH podprlo idejo o integraciji BiH v NATO, le 10 odstotkov jih v anketi ni podprlo ideje o integraciji, medtem ko jih je 5 odstotkov bilo neopredeljenih (National Survey of Citizens' perceptions in Bosnia and Herzegovina, 2018, diagram 8).

Rezultati iste raziskave v RS pa so pokazali skorajda povsem nasprotno rezultate. Kot lahko razberemo, je leta 2017 kar 80 odstotkov anketiranega prebivalstva v RS nasprotovalo integraciji BiH v NATO, le 11 odstotkov vseh anketirancev je podprlo idejo o integraciji v NATO, medtem ko je bilo 9 odstotkov anketirancev neopredeljenih. Raziskava kaže tudi trend padanja podpore integraciji v RS med letoma 2015 in 2017, saj je leta 2015 le 18-odstotni delež anketirancev podprl integracijo, v letu 2016 je ta številka padla na 15 odstotkov in v letu 2017 na 11 odstotkov. V FBiH je vsa tri leta očitna podpora integraciji BiH v NATO, saj jo je leta 2015 podprlo 76 odstotkov vseh anketirancev, nato pa je delež naraščal, saj je bil leta 2016 kar 85-odstoten in je v enem letu doživel upad za zgolj en odstotek, torej je leta 2017 delež podpornikov v FBiH znašal še vedno 84 odstotkov (prav tam).

Rezultati raziskave, ki jo je v RS oktobra 2019 opravila agencija EDA v sodelovanju s Fakulteto političnih nauka Banja Luka, so pokazali, da več kot 20 odstotkov vseh anketirancev podpira integracijo BiH v NATO, medtem ko jih 8,5 odstotka podpira integracijo v NATO, če bi enako storila tudi Republika Srbija. Še vedno pa je integraciji BiH v NATO nasprotovalo kar 53,1

odstotka vseh anketirancev. Omenjena raziskava je preverila tudi stališča prebivalcev RS o vstopu BiH v EU. Rezultati so pokazali, da je kar 61,2 odstotka vseh anketirancev za vstop BiH v EU, še dodatnih 9,6 odstotka pa za vstop v EU, če bi se pridružila tudi Republika Srbija, medtem ko je nestrinjanje o vstopu BiH v EU izrazilo zgolj 18,2 odstotka anketirancev, neopredeljenih je bilo 9 odstotkov vseh anketirancev (Agencija za razvoj preduzeća EDA, 2019).

Torej, če gledamo rezultate najnovejših raziskav, pridemo do presenetljive ugotovitve, da bi se v primeru vstopa BiH v zvezo NATO za to odločitev zavzelo najmanj 20 odstotkov prebivalstva RS. Tukaj je govora predvsem o nasprotovanju statistike in politike, saj so statistični podatki namreč razmeroma zanesljivi kazalci javnega mnenja in stališč prebivalstva do družbenih pojavov, medtem ko so predstave o volji naroda, ki so jih ustvarili politiki, popolnoma nezanesljive. Raziskave iz preteklih let nam povejo, da je najmanjša podpora evropskim integracijam bila izražena v RS, vendar je v zadnjih dveh letih ta podpora v RS doživela rast, kar pomeni upad evroskepticizma v RS. Raziskava, ki sta jo opravila agencija EDA in Fakulteta političnih nauka Banja Luka, je zelo pomembna z vidika objektivizacije javnega mnenja v RS o poti BiH v zvezo NATO, saj prvi grobi zaključek te raziskave pravi, da prebivalstvo RS pravzaprav ni v celoti proti vstopu v NATO, kot to vedno znova želi prikazati SNSD. Prav tako pa raziskave USAID pravijo, da prebivalci Federacije BiH niso v popolnosti za vstop v zvezo NATO, čeprav vodilne bošnjaške in hrvaške stranke trdijo, da prebivalstvo Federacije v popolnosti podpira to idejo (Subašić, 2019).

Vprašanji o članstvu BiH v EU in NATO sta zelo pomembni za politični boj RS znotraj BiH, saj je retorika Milorada Dodika nenehno usmerjena v zanikanje članstva BiH v NATO, medtem pa njegova dejanja niso vedno skladna z izjavami. Med prebivalci FBiH in RS več kot očitno obstajajo nesoglasja glede članstva v NATO, ki so v določeni meri tudi posledica izjav Milorada Dodika in politične stranke SNSD. Novembra lani je tričlansko predsedstvo BiH za predsednika Sveta ministrov imenovalo Zorana Tegeltijo iz SNSD, medtem ko so se člani predsedstva dogovorili o nadaljnji poti k integraciji v NATO. Zorana Tegeltijo je za to funkcijo že pred tem predlagal Dodik, vendar sta ostala dva člana predsedstva BiH, Željko Komšić in Šefik Džaferović, pogojevala imenovanje funkcionarja iz SNSD s sprejemom letnega nacionalnega programa (Annual National Programme – v nadaljevanju: ANP). Tako so v Bruselj poslali Program reform, ki se tako rekoč ne razlikuje od ANP, ki ga države pošiljajo Natu. ANP pripravi vsaka država, katere cilj je članstvo v zvezi NATO. Gre torej za vseobsegajoč dokument, ki se nanaša na dosežke in načrtovane reforme na več področjih, vključno s

političnim, varnostnim, pravnim in obrambnim vprašanjem. Omenjeni dokument je po mnenju brigadirja Alije Kožljaka³³ zadosten za nadaljnji integracijski proces oziroma za aktivacijo Akcijskega načrta za članstvo (Membership Action Plan – v nadaljevanju: MAP) (Arnautović, 2019).

Kljub vsem kazalnikom, ki nakazujejo na pot BiH k integraciji v NATO, pa Milorad Dodik še vedno odločno zanika obstoj kakršnegakoli načrta o integraciji. Dodik je namreč dejal, da Program reform ne predvideva članstva v zvezi NATO in da bo o članstvu odločala RS. Po mnenju nekaterih strokovnjakov je Dodikovo nasprotovanje zvezi NATO in njegov politični boj proti FBiH utemeljen na zaviranju razvoja države BiH iz tega razloga, ker želi oslabiti nasprotnika, pri tem pa ima ključno vlogo onemogočanje integracije BiH v NATO. Na to kaže tudi to, da je bosanskosrbska stran že leta pred tem bojkotirala vse aktivnosti, ki so vodile k izpolnjevanju pogojev za MAP, primera tega bojkota sta lahko reorganizacijski proces v vojski in deklaracije vojaške nevtralnosti RS. Kot navaja avtor Subašić, bi vključitev BiH v NATO verjetno spodbudila ekonomski razvoj, povečala vlaganja tujih držav v BiH ter zagotovila višjo stopnjo varnosti in politične stabilnosti, prav tako pa je članstvo v NATO edina konkretna in učinkovita prepreka za delitev ozemlja BiH, z drugimi besedami ovira za odcepitev RS (Subašić, 2019b).

Subašić (prav tam) navaja, da so bosanskosrbske in srbske politične elite ocenile, da je čas za poskus združevanja RS in Republike Srbije. Pri tem je ključno nasprotovanje integracije BiH v NATO. Navaja tudi to, da že od leta 1995 RS in Republika Srbija ovirata razvoj države BiH. Ključnega pomena pri oviranju razvoja BiH je po njegovem mnenju onemogočanje integracije BiH v NATO.

Integracija v NATO torej ni v interesu RS, tudi zaradi separatistične retorike političnega vrha RS, ki pa ne temelji na uradni politiki vlade RS, ampak gre za strateško orientacijo vlade, s katero želi negirati ustavni položaj RS in še dodatno okrepiti institucije RS. Predsednica RS Željka Cvijanović je tudi sama izjavila, da je primarni cilj med njenim mandatom krepitev institucij, saj so prav te tiste, ki izpolnjujejo obveznosti do državljanov in ščitijo RS ter zagotavljajo njen uspeh. Cvijanovićeve je poudarila tudi, da moč RS leži v njenih institucijah (Cvijanović: Prioritet u radu – jačanje institucija Srpske, 2018).

³³ Brigadir Alija Kožljak je nekdanji vojaško diplomatski predstavnik misije BiH v NATO.

V rezultatih prej navedenih anket o integraciji BiH v NATO smo lahko opazili močno povezanost RS z Republiko Srbijo, saj bi, sodeč po raziskavi, mnogi prebivalci RS bili pripravljene spremeniti svoje stališče do integracije, če bi se tako odločila tudi Republika Srbija. RS očitno zaradi podpore Aleksandra Vučića in Republike Srbije opredeljuje svoja stališča do zveze NATO skladno z Republiko Srbijo.

Rezultati ankete iz leta 2017 so pokazali, da je 72 odstotkov vseh anketirancev z območja celotne BiH podpiralo idejo o integraciji BiH v EU, nasprotovalo je 22 odstotkov anketirancev, medtem ko je bilo 6 odstotkov anketirancev neopredeljenih. Med prebivalci RS je 47 odstotkov vseh anketirancev izkazalo podporo integraciji BiH v EU, 42 odstotkov ji je nasprotovalo, medtem ko so ostali bili neopredeljeni (National Survey of Citizens' perceptions in Bosnia and Herzegovina, 2018).

Kljub večji podpori državljanov za evropsko pot BiH, tako v FBiH kot v RS, pa je Milorad Dodik sprva javno zanikal interes o evropski integraciji. Podobno kot Aleksandar Vučić je tudi Dodik govoril o nezainteresiranosti za vstop v EU, tako je izjavil, da EU, v katero je RS verjela pred desetimi leti, več ne obstaja. Po mnenju Dodika bi RS morala podpirati vstop v EU samo, če je EU zanje koristna oziroma če vstop ne bo pomenil izgube pravic srbskega naroda, če pa bi RS z vstopom izgubila identiteto in ustavno pozicijo v BiH, pa vstopu nasprotuje (Dodik: Ako Srpska na putu u EU, 2020).

Dejanja RS, ki so usmerjena proti FBiH, niso storjena brez povoda; ne nazadnje tudi FBiH skuša na takšne ali drugačne načine otežiti normalno delovanje RS in njenih institucij. Navadno pa gre pri tovrstnih dejanjih za provokacije nasprotne strani, saj so ta dejanja večinoma usmerjena v dejavnike, ki ne vplivajo na kakovost življenja, ampak gre bolj za provociranje, utemeljeno na nacionalni in tudi na separatistični osnovi. Politični boj RS znotraj BiH in nasprotovanje FBiH sta v veliki meri odgovor na nekatera dejanja SDA in Bakirja Izetbegovića. Eno od najodmevnejših dejanj SDA v zadnjih letih je bila njihova deklaracija iz leta 2019, ki je bila sprejeta na kongresu SDA, na katerem je bil Bakir Izetbegović ponovno izbran za predsednika stranke. Sprejeti dokument pod imenom Programska deklaracija SDA predvideva vzpostavitev države Republike BiH, ki naj ne bi bila razdeljena na entitete in v kateri bi uvedli bošnjaški jezik za vse državljane. S to deklaracijo bi bila BiH definirana kot demokratska, regionalizirana, pravna in socialna država, ki bi imela tri ravni oblasti: državno, regionalno in lokalno. V deklaraciji je zapisano, da naj bi Sarajevo predstavljalo politično, administrativno, kulturno in gospodarsko središče BiH. Omenjena deklaracija je sprožila burne odzive v RS,

katere politični vrh že dolgo teži k dosegu odcepitve. Politiki iz RS so za »Novosti« podali izjavo, da je omenjena deklaracija še en dokaz, da politika SDA stremi k ukinitvi RS in centralizaciji BiH. Predsednik Srbskega kluba v Parlamentu BiH, dr. Nenad Stevandić, je deklaracijo opisal kot »antisrbsko« in nasprotujočo tako odlokom NSRS kot tudi uradnim politikam institucij RS. Prav tako je izjavil, da nikjer v ustavi ne obstaja definicija Republike BiH in da gre pravzaprav za protiustavno delovanje. Tiskovni predstavnik SNSD, Radovan Kovačević, je šel še korak dlje z izjavo, da deklaracija jasno nakazuje na to, da SDA še vedno ne odstopa od vojnih ciljev, s katerimi so tudi začeli vojno v BiH. Deklaracija poleg vsega naštetega predvideva še reformo policije, ukinitvev entitetskega veta pri volitvah, vstop BiH v NATO, čemur RS in Dodik javno nasprotujeta, prav tako predvideva ustanovitev vrhovnega sodišča (Mišljenović, 2019).

Kmalu zatem se je oglasil tudi srbski član predsedništva Milorad Dodik, ki je Programsko deklaracijo SDA označil kot udar na ustavno ureditev BiH, dodal je tudi, da vsaka poteza, ki vodi k unitarizaciji BiH, pomeni oddaljevanje RS od nje. Po mnenju Dodika SDA poziva k nestabilnosti in konfliktu, saj dobro vedo, da se bosanski Srbi ne bodo odrekli RS. Meni, da je Programska deklaracija SDA iluzija o islamski državi, znotraj katere so večina Bošnjaki in uvajajo šariat (Dodik o Deklaraciji SDA, 2019).

Seveda bi implementacija te deklaracije pomenila kršitev DMS, Dodik se sicer na političnem parketu rad predstavlja kot varuh DMS in ustavne ureditve BiH, kljub temu da njegova dejanja govorijo nasprotno. Sem spadajo stalne grožnje z odcepitvijo RS in njenim potencialnim združenjem z Republiko Srbijo, ignoriranje odločitev Ustavnega sodišča, praznovanje neustavnega praznika RS 9. januarja in podobno. Politični boj RS v BiH temelji večinoma na boju proti Bošnjakom, saj je položaj bosanskih Hrvatov dokaj neenakopraven in zapostavljen. Bosanski Hrvati so sicer konstitutiven narod, ampak zaradi svoje nizke številčnosti ne predstavljajo prave grožnje RS. Po podatkih iz leta 2016 je bilo bosanskih Hrvatov v BiH zgolj 15,43 odstotka, medtem ko je Bošnjakov bilo 50,11 odstotka, bosanskih Srbov pa 30,78 odstotka (Rezultati popisa, 2016).

Neenakopravnost se izkazuje tudi z obstojem dveh entitet in treh konstitutivnih narodov znotraj BiH, bosanski Hrvati torej nimajo lastne entitete in so do neke mere zapostavljeni na področju javnega financiranja. Prav tako v medijih obstajata dve televiziji v bošnjaškem jeziku in ena v srbskem jeziku, medtem ko bosanski Hrvati nimajo niti enega javnega medijskega servisa v svojem jeziku. Na političnem parketu BiH sta bila odmevna dva neutemeljena politična

dogodka, ki ju lahko pripišemo visokim predstavnikom mednarodne skupnosti v BiH, ki so neutemeljeno zamenjali dva izbrana bosanskohervaška člana predsedništva BiH. S tem dogodkom, ki je bil brez pravne in politične podlage, je bila izigrana politična volja bosanskohervaškega naroda (Neravnopravnost Hrvata u BiH vidljiva je na svim razinama, 2018).

Vsa navedena dejstva nam pomagajo razumeti, zakaj je politični boj RS bolj usmerjen proti Bošnjakom in bošnjaško prevladujočim političnim strankam. Zanimivo pa je, da je politični boj RS v zadnjem letu vse intenzivnejši, nekateri trenutno stanje v politiki BiH enačijo celo s predvojnimi stanjem, nekateri pa govorijo o vrhuncu politične krize v BiH. Seveda so na to vplivali dogodki, kot je neuspešnost formiranja vlade v BiH s strani političnih liderjev, tako kot omenjeni sporni ANP in seveda tudi Programska deklaracija SDA. Politični analitik Mladen Bošnjak je mnenja, da gre tukaj za igre političnih elit, ki se z vsemi močmi trudijo ovirati evroatlantsko in evropsko pot BiH, saj bi z integracijami v NATO in EU morala BiH sprejeti evropske standarde tako kot vladavino prava. Pri reševanju politične krize v BiH bi lahko pomagal namestnik pomočnika državnega sekretarja ZDA Matthew Palmer (Huseinović, 2019).

Posebni predstavnik ZDA za območje Zahodnega Balkana Matthew Palmer se je nedavno oglasil v zvezi s trenutno politično krizo v BiH in dejal, da si BiH ne sme privoščiti stalnih prehodov iz enega kriznega obdobja v drugega. Prav tako meni, da bi voditelji BiH morali biti osredotočeni na izpolnjevanje obljub državljanom in da bi si morali prizadevati za zagotovitev boljše kakovosti življenja ljudi v BiH, kar bi državo naredilo bolj mirno, stabilno in uspešno. Palmerju se zdi, da politična elita BiH le rine iz ene krize v drugo. Med drugim je opozoril vse tiste, ki se bodo pridružili nekaterim antidaytonskim stališčem Milorada Dodika, da s tem tvegajo sankcije s strani ZDA. Glede na to, da je Dodik že sankcioniran, Palmer meni, da mora mednarodna skupnost kolektivno in jasno pokazati, da so takšna stališča nedopustna in le škodujejo BiH ter njeni evropski perspektivi (Jahić, 2020).

6 Argumenti vlade RS in političnih strank za odcepitev od BiH

Pri odcepitvi RS od BiH so ključnega pomena vlada RS in politične stranke, predvsem SNSD na čelu z Miloradom Dodikom. Separatistična retorika je v politiki RS prisotna pravzaprav od njenega nastanka, kljub temu da odcepitev ni utemeljena kot uradna politika vlade RS. Prav tako odcepitev ni zapisana v uradnih programih političnih strank, kar ne pomeni, da primanjkuje izjav o odcepitvi RS ali o združevanju z Republiko Srbijo, saj je bilo teh do zdaj ogromno. Obstajajo tudi določene retorične strategije, ki so bile uporabljene kot podpora zahtevi za neodvisnost RS.

Začnemo lahko s temeljnim argumentom nelegitimnosti, s katerim politični vrh RS trdi, da je BiH, kot jo poznamo danes, nastala na podlagi nelegitimne razglasitve z referendumom o neodvisnosti leta 1992. Ta retorična strategija trdi, da je bilo govora o enostranski secesiji, ki ni bila podprta s strani bosanskosrbskega prebivalstva, kar dokazuje tudi Plebiscit srbskega naroda, ki je potekal 9. in 10. novembra 1991. Argument nelegitimnosti trdi, da je ustava BiH oktroirana, torej da ustava BiH ni rezultat ustavotvorne skupščine in soglasja državljanov, temveč gre za vsiljeno daytonsko ustavo, ki je ustvarjena bolj na podlagi volje mednarodne skupnosti kot na volji njenega naroda. S tem argumentom vlada RS opozarja na to, da sta tako država BiH kot njena ustavna ureditev doživeli spremembe, povzročene z nelegalnim pritiskom predvsem visokega predstavnika. Te spremembe so predvsem škodile RS, prav tako pa po mnenju političnega vrha RS vse spremembe ustavnopravne ureditve, ki so nastale pod pritiskom, niso legalne niti legitimne in posledično država v celoti ni legitimna (Savanović in drugi, 2020).

Naslednji je argument diskriminacije. Ta retorična strategija je utemeljena na trditvah, da RS nima absolutno nikakršnih koristi od BiH, temveč le posredno in neposredno škodo. Ta argument trdi, da BiH za RS predstavlja zgolj ekonomsko in fiskalno breme ter prikrito izkoriščanje. Pogosto se tukaj navaja podatek, da RS financira plače 22 tisoč uslužbencev v skupnih institucijah na državni ravni in od tega nima nobene koristi. Skupaj s tem argumentom se navaja tudi trditev, da je BiH nenehno ocenjena kot nestabilna država, kar povzroča hudo škodo gospodarstvu RS in jo kaže v slabi luči ter kvari njeno podobo. V deklaraciji politične stranke SNSD je zapisano, da bi odsotnost slabe podobe RS vplivala na njen hitrejši razvoj. Bistvo teh argumentov je torej, da obstoj BiH za RS povzroča škodo ter da gre za neko vrsto diskriminacije in izkoriščevanja (prav tam).

Argument neučinkovitosti je naslednji od strategij, s katerimi vlada RS in politične stranke skušajo upravičiti odcepitev. Trdijo namreč, da je BiH neuspešna država, ki ni zmožna delovati učinkovito. S to strategijo želijo BiH predstaviti kot gospodarsko in politično iracionalen eksperiment (prav tam). S tem stališčem se strinja tudi avtor Dariusz Wybranowski, ki v svojem članku opisuje politični sistem BiH kot najbolj zapleten in najdražji politični sistem na svetu (Wybranowski, 2012).

S stališča secesionističnih politik RS pa je omenjeno značilnost izključno FBiH in države BiH, ne pa tudi RS, predvsem zaradi številnih kantonalnih vlad in državne administracije ter obsežne birokracije. V primerjavi s FBiH se ima RS za zelo učinkovito politično organizacijo z relativno visoko stopnjo centraliziranosti, ki jo je lažje voditi. Zagovorniki secesionizma vidijo BiH kot neuspešno zaradi sprememb daytonske arhitekture v smeri unitarizacije. Daytonsko BiH namreč tvorijo trije konstitutivni narodi, ki imajo zaradi svoje medsebojne preteklosti pogosto nasprotna in različna prepričanja o mnogih vprašanjih. Predhodno navedene argumentativne strategije za doseg odcepitve skupaj tvorijo vseobsegajoč politični koncept o BiH kot nemogoči državi, ki si je v takšni obliki ne želi nihče, saj je nepravilna, neučinkovita in bi morala doživeti razpad (Savanović in drugi, 2020).

Naslednji argument političnega vrha RS je argument slabe države federalno-konsociacijske ureditve. Ta argument je različica kompleksne interpretacije ustavne zgodovine BiH, katere cilj je dokazati, da je politična skupnost BiH sestavljena iz suverenih entitet, ki so prenesle del svojih pooblastil na centralno državo, ampak ji s tem niso zagotovile notranje usmerjene suverenost, temveč le zunanjo suverenost. S tem argumentom politični vrh RS trdi, da je ustava BiH ustvarjena po modelu ustave ZDA, ki so skupnost suverenih držav. Deklaracija SNSD namreč trdi, da BiH ni bila ena od strani pri sklenitvi daytonskega mirovnega sporazuma, ampak je z njim šele nastala. Prav tako se v kontekstu te strategije izpostavlja dejstvo, da celoten niz terminov in odlokov iz Ustave BiH nakazuje na to, da govorimo o skupnosti suverenih entitet. Bistvo je torej, da je BiH kot država nastala s prenosom oblasti entitet na državno raven, zato prav iz tega razloga suverenost ostaja v entitetah in ne na državni ravni BiH. Iz teh razlogov naj bi bila suverenost BiH kot države usmerjena le navzven (prav tam).

Naslednji je argument dejanskega stanja v RS, ki ga podpira trditev, da je RS že zdaj *de facto* država in je na nek način neodvisna. Milorad Dodik je ta argument že večkrat javno podkrepil s trditvami, da RS izpolnjuje vse pogoje, ki so potrebni za priznavanje državnosti. Dodik je dejal, da je državnost pogojena s tremi kriteriji: država mora imeti lastno ozemlje, učinkovito

oblast in narod, ki si želi državo. Po njegovem mnenju RS izpolnjuje vse našete kriterije. Prav tako je opozoril na to, da za razliko od BiH prebivalstvo RS razpolaga z visoko stopnjo etnične homogenosti in da je RS samozadostna (prav tam).

Seveda je glavni argument tako političnih strank kot vlade RS za doseg odcepitve ravno pravica narodov do samoodločbe in tudi analogija z ostalimi secesionističnimi gibanji v Evropi. V RS torej skušajo svoje odcepitvene težnje prikazati kot del širšega vala secesionističnih gibanj v Evropi, pogosto jih enačijo s primeri Škotske, Katalonije in Flandrije, kjer so secesionistične politike sprejete kot nekaj vsakdanjega in so sestavni del političnih strank. RS se še najbolj sklicuje na primer Kosova, politični vrh pa zagovarja stališče, da se legitimnost, ki jo je v primeru Kosova priznala mednarodna skupnost, ne bi smela razlikovati od legitimnosti RS za odcepitev. Presenetljivo pa je, da je glede na opisane argumente odcepitev RS zasnovana in utemeljena na teoretični podlagi. Pomembno je omeniti tudi »liberalni paradoks«,³⁴ ki ga lahko opazimo v trditvi, da se vodilna bošnjaška politična stranka zavzema za ustanovitev antidemokratske islamske države. Pokojni Alija Izetbegović, oče aktualnega vodje SDA Bakirja Izetbegovića in prvi predsednik BiH je bil tudi avtor Islamske deklaracije, v kateri je bilo zapisano, da ni mogoč soobstoj med islamom in neislamskimi družbenimi ter političnimi institucijami. V tem kontekstu je problematičen vzpon islamskih skrajnežev, avtor Savanović navaja, da bosanski Srbi ne želijo živeti v takšni družbi. Posledično so nagnjeni k odcepitvi, saj je tudi Alija Izetbegović v Islamski deklaraciji trdil, da ni mogoč miren soobstoj v skupni državi (Savanović in drugi, 2020).

Kot lahko vidimo, je politični vrh RS izpostavil številne argumente za odcepitev RS, še vedno pa se SNSD sklicuje tudi na dejstvo, da je DMS sicer zagotovil mir, ne pa tudi politične stabilnosti. Po njihovem mnenju je zagotovitev miru omejen politični cilj, ki je že dosežen, zato daytonska ureditev BiH nima več pravega razloga za obstoj, RS in FBiH bi se morali mirno razdružiti ter ustvariti novo politično skupnost. Kljub vsemu pa SNSD v svojih ključnih dokumentih jasno nakazuje privrženost k daytonski ureditvi, medtem ko je secesija le politična tema, ki je po mnenju Dodika vedno bila in vedno bo prisotna (prav tam).

³⁴ Pojem liberalni paradoks se v tem kontekstu nanaša na paradoksalno situacijo toleriranja neliberalnih filozofij in političnih sistemov. Torej, če liberalni sistemi prepovedujejo obstoj neliberalnih filozofij in političnih sistemov, potem govorimo o kontradiktornosti. Prav tako je kontradiktorno, če je znotraj liberalne države dovoljen obstoj neliberalnih filozofij in političnih sistemov.

7 Iskanje podpore za odcepitev zunaj meja RS

Katerakoli politična entiteta želi po odcepitvi imeti kakršnokoli možnost preživetja oziroma obstoja, potrebuje zunanjo podporo. Pri iskanju zunanje podpore za dosego odcepitve RS sta ključnega pomena Republika Srbija in RF. Ob močnih nasprotovanjih mednarodne skupnosti postanejo zunanji podporniki ključnega pomena pri zagotavljanju dostopa do blaga in storitev, kljub temu da entitetam, ki se skušajo odcepiti, grozijo sankcije ter drugi kazenski postopki. Potreba po takšni podpori je vidna skoraj na primeru vsake *de facto* državnosti, to je med drugim razvidno na primerih Severnega Cipra, Abhazije in Južne Osetije (Ker-Lindsay, 2016).

Na primeru RS bi bila za kakršenkoli poskus odcepitve potrebna vsaj aktivna podpora Republike Srbije, vendar tudi to ne bi zagotovilo uspeha unilateralne razglasitve neodvisnosti. Podpora Republike Srbije bi pomenila zgolj neko zaščito pred najbolj škodljivimi vplivi kazenskih ukrepov, ki bi jih sprejela EU in ZDA. Podpora s strani Republike Srbije za odcepitev RS je bila bolj pričakovana v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, medtem pa je skoraj nepredstavljivo, da bi se to zgodilo danes. Republika Srbija je namreč po svetu poslala uradnike, da poskušajo lobirati države v nepriznavanje unilateralne razglasitve neodvisnosti Kosova, saj so trdili, da je ta razglasitev v nasprotju z mednarodnim pravom. Uradno priznavanje odcepitve RS s strani Republike Srbije bi pomenilo dvojne standarde in bi lahko nemudoma zaustavilo pogajanja Republike Srbije za vstop v EU (prav tam).

Politični vrh RS se, ko je govora o odcepitvi, mnogokrat sklicuje na podporo Republike Srbije, govora je bilo celo o potencialnem združevanju, medtem pa odziv Republike Srbije na tovrstne izjave bolj nakazuje na umiritev napetosti v BiH. Po sprejemu Programske deklaracije SDA je bil odziv v RS dokaj oster, posledično je prišlo do sestanka med predstavniki entitete RS in predsednikom Republike Srbije Aleksandrom Vučićem. Nekdanji ambasador Republike Srbije v BiH Grujica Spasović je ta sestanek opisal kot »vnaprej premišljeno igro«. Odziv Dodika na Programsko deklaracijo SDA je bil oster, saj je izjavil, da bo v primeru kakršnegakoli poskusa realizacije načel Programske deklaracije SDA nemudoma zaprosil za aktivacijo pravice RS do samoodločbe oziroma do odcepitve. Medtem pa je predsednik Srbije Aleksandar Vučić od političnih predstavnikov RS zahteval umirjanje napetosti, saj bi po njegovih besedah kakršenkoli konflikt pomenil gospodarski zlom in konec dobre prihodnosti za vse. Po besedah Grujice Spasovića je Vučić prevzel vlogo velikega mirovnika, ki ga skrbi stabilnost tako svoje države kot celotne regije (Bogdanović, 2019).

Kljub temu da Vučić ni obsojal izjav Dodika, ki so bile radikalne in secesionistične, nam je njegovo ravnanje v tej situaciji pokazalo, da predsednik Republike Srbije vsaj deklarativno ne podpira Dodikovih stališč. S strani mednarodne skupnosti se na nek način od Vučića pričakuje, da skuša disciplinirati Dodika. Vprašljivo je, ali Vučić razpolaga s politično močjo, ki bi bila potrebna za discipliniranje Dodika, kar bi se odražalo tudi na izjavah Dodika glede secesije. Vendar se kljub temu postavlja vprašanje o verodostojnosti izjav iz Republike Srbije, saj Aleksandar Vučić vztrajno zatrjuje, da spoštuje ozemeljsko celovitost in suverenost BiH, ampak kljub temu javno podpira politiko, ki prihaja iz RS. Polemizira se torej o verodostojnosti politike Republike Srbije; kot primer lahko navedemo izjavo srbskega ministra za delo Zorana Đorđevića, ki je dejal, da meja med Republiko Srbijo in RS več ne obstaja. Ta izjava srbskega ministra se je sicer nanašala na to, da ne obstajajo meje gospodarskega sodelovanja med Republiko Srbijo in RS. Takšne izjave srbskega ministra hkrati izpodbijajo Vučićeve izjave o spoštovanju ozemeljske celovitosti BiH (prav tam).

Še en v nizu dogodkov, ki potrjuje neopredeljivost Republike Srbije, je sledil Dodikovi izjavi 16. februarja 2020, da bo RS v naslednjih desetletjih samostojna in bo sčasoma tudi odkrila način oblikovanja skupne države z Republiko Srbijo. Po mnenju Dodika bo RS ostala del BiH samo pod pogojem, da se zakonsko uredi delo Ustavnega sodišča BiH in da se pristojnosti RS obnovijo glede na prvotno daytonsko ureditev BiH.

Prvotna ureditev DMS za bosanske Srbe pomeni, da ostale podpisnice DMS spoštujejo avtonomijo RS, pravice konstitutivnih narodov v skladu z Ustavo BiH. Prav tako pomeni spoštovanje mednarodnih dokumentov, ki spodbujajo pravice narodov in so del ustavnega sistema v BiH, vključno s spoštovanjem pravice do samoodločbe (Zaključki u vezi Informacije o neustavnoj transformaciji dejtonske strukture BiH i uticaju na položaj i prava Republike Srpske, 2019).³⁵

Medtem ko Dodik ne prikriva svojih ciljev in stališč, pa je bil odziv Aleksandra Vučića spet povsem drugačen in bolj diplomatske narave. Aleksandar Vučić je znova poudaril, da spoštuje ozemeljsko celovitost sosednje BiH in da mora srbski narod storiti vse, kar je v njihovi moči za ohranitev politične stabilnosti in miru na Balkanu (Gajić, 2020).

Vendar pa tokrat ni nasprotoval ali obsodil stališč Milorada Dodika, oklevanje Republike Srbije pri podpori secesionističnih izjav je potrdil tudi obrambni minister Republike Srbije Aleksandar

³⁵ Sprejeto s strani NSRS na sedmem zasedanju dne 12. novembra 2019.

Vulin, ki je dejal, da ima BiH kot edinstveno državo, za katero se jasno ve, katere so njene meje in da tu ni nikakršnih sprememb. Po besedah premierke Republike Srbije Ane Brnabić eden od članov predsedstva BiH, Željko Komšić, trdi, da v Beogradu tajno podpirajo Dodikova stališča, saj jih nikoli niso obsojali. Medtem pa v Beogradu le skomignejo z rameni in se sklicujejo na vse prejšnje izjave najvišjih srbskih uradnikov (prav tam).

Prav tako je nedavno tudi Dodik javno zanikal obstoj kakršnegakoli tajnega dogovora o odcepitvi RS. Po sestanku uradnikov RS z uradniki Republike Srbije sta tako Dodik kot Vučić vnovič zagotovila, da obe strani nameravata še naprej spoštovati DMS, medtem pa je Vučić še enkrat poudaril pomembnost dobrih odnosov med RS in Republiko Srbijo. Prav tako je Vučić izrazil zaskrbljenost nad izjavami o grožnji z vojno in dodal, da Republika Srbija nikoli več ne bo dovolila pregona srbskega prebivalstva (Vučić s Dodikom, 2020).

Medtem pa je Dodik opozoril na poskuse uničevanja RS s strani visokega predstavnika in Ustavnega sodišča, pri čemer se bo RS še naprej borila za svoje pravice, ki jih zagotavljajo mednarodni sporazumi in konvencije; trenutna retorika političnega vrha RS je torej usmerjena v vrnitev statusa RS, kot je predpisano v DMS (Dodik: Ne postoji tajni dogovor s Vučićem, 2020).

V primeru RS sta zelo pomembna tudi vpliv in podpora RF. Dodikova retorika namreč kaže na to, da je deležen nekakšne zunanje podpore, medtem ko Republika Srbija in Aleksandar Vučić očitno podpirata Dodika pri odcepitvenih težnjah. Tega ne želijo javno izpostavljati, a je izredno pomembna tudi ruska podpora pri Dodikovih zahtevah. Podpora s strani RF je prisotna že dlje časa in je tudi vse močnejša, predvsem zato, ker ni deležna niti evropskega niti ameriškega konkretnega odziva. Putin očitno želi z izpostavljanjem svoje prisotnosti na relaciji Beograd-Banja Luka čim bolj zasidrati svoj položaj na Balkanu. Tesna povezanost RS in RF se kaže tudi v tem, da je NATO v preteklosti okleval z integracijo BiH, saj niso želeli omogočiti infiltracije RF v NATO posredno skozi BiH. To je dalo tako Dodiku kot Vučiću vzvod, da s svojo »antinatovsko« politiko skušata maksimizirati svoje koristi s strani RF. Kot lahko vidimo, je RS na nek način že postala ruski adut v geopolitičnih pogajanjih z ZDA, saj je RF pridobila močno pozicijo v BiH (Subašić, 2019b).

8 Odziv prebivalstva in legitimnost odcepitve

Pri secesionistični politiki je ključnega pomena podpora javnosti. Gallupova raziskava iz novembra 2010 je pokazala, da bi kar 87 odstotkov vseh anketirancev podprlo referendum o neodvisnosti RS od BiH (Gallup Balkan Monitor, 2010, v Savanović in drugi, 2020, str. 102).³⁶

V tem kontekstu je pomembna tudi raziskava, ki jo je leta 2015 opravil Center za družbene raziskave in analize (Centar za društvena istraživanja i analize) iz Banjaluke. Ta raziskava je prikazala precej nižji odstotek podpore javnosti za neodvisnost RS. V tej raziskavi je namreč 53,5 odstotka anketirancev pritrdilo, da podpira samostojnost RS kot politični cilj v prihodnosti, medtem ko se zgolj 15,3 odstotka anketirancev s tem ni strinjalo, 31,1 odstotka pa je bilo neopredeljenih (Anketa: Više od polovine ispitanika za samostalnost RS, 2015).

Podobne rezultate je podala tudi raziskava, ki jo je opravil Urad stalnega koordinatorja OZN v BiH, iz leta 2015. V tej anketi o javnem mnenju državljanov so ugotovili, da kar 55,2 odstotka od anketiranega bosanskosrbskega prebivalstva podpira idejo o RS kot samostojni državi ali njeno priključitev k Republiki Srbiji. Preostalih 21,5 odstotka je podprlo idejo, da RS ostane entiteta znotraj BiH, vendar z večjo stopnjo avtonomije, medtem ko je 17,3 odstotka ljudi zagovarjalo obstoječe stanje, 4,6 odstotka pa ukinitvev entitet v BiH. Iz tega lahko sklepamo, da bi večina bosanskosrbskega prebivalstva iz BiH torej dala prednost življenju v neodvisni RS, ki ni del BiH. Seveda pa se mnenja treh konstitutivnih narodov o ureditvi RS razlikujejo, ključnega pomena je seveda to, da so bosanski Srbi glavni podpornik neodvisnosti RS, presenetljivo pa je dejstvo, da tako bosanski Hrvati kot bosanski Srbi zagovarjajo tudi ohranitev statusa RS kot entitete, vendar z večjo stopnjo moči, kot jo ima trenutno. Pomembna je tudi ugotovitev, da Bošnjaki in bosanski Hrvati izkazujejo močnejšo podporo ukinitvi obeh entitet v BiH kot bosanski Srbi, še posebej to idejo podpirajo Bošnjaki. Če pogledamo v celoti, anketiranci niso prepričani o spremembah organizacijske strukture BiH v prihodnosti, predvsem zato, ker politiki niso zmožni najti kompromisa. Tako se odzivi vseh treh konstitutivnih narodov o ozemeljski ureditvi BiH preveč razlikujejo, večina Bošnjakov bi najraje živela v enotni državi, ki ni razdeljena na entitete in kantone. Za to rešitev so podporo izkazali tudi številni bosanski Hrvati, od katerih se jih veliko zavzema tudi za ustanovitev lastne entitete, večina pa jih tudi podpira obstoječo ureditev. Mnenja bosanskih Hrvatov so torej najmanj poenotena in najmanj opredeljena za eno rešitev. Javno mnenje v FBiH je, sodeč po tej raziskavi, najbolj naklonjeno k ukinitvi entitet in kantonov, medtem pa se prebivalstvo RS

³⁶ Gallup Balkan Monitor, Focus on Bosnia and Herzegovina (2010).

najbolj zavzema za ukinitve entitete RS in odcepitve od BiH ali za združitev RS in Republike Srbije v skupno državo (Prism Research, 2015).

RS se pri doseganju odcepitve sooča s skorajda nepremostljivimi pravnimi in političnimi ovirami. Javno mnenje bosanskih Srbov o upravičenosti odcepitve RS ima lahko destabilizacijski učinek. Če neodvisnost ni uresničljiv cilj, potem iz tega izhaja, da javnemu glasovanju o potencialni odcepitvi ne gre pripisovati prevelikega pomena niti znotraj BiH niti s strani mednarodne skupnosti. Čeprav ankete o javnem mnenju prebivalstva jasno nakazujejo na privrženost bosanskih Srbov k odcepitvi, pa se moramo zavedati, da tudi če pride do takšne podpore na potencialnem referendumu, to še ne bi imelo močnega vpliva na status RS, saj je končna odločitev v rokah vlade RS. Jasno je, da v praksi mednarodnega prava ne obstaja priznanje enostranske pravice do odcepitve, ki temelji na večinskem glasovanju populacije nekega ozemlja. V mednarodnem pravu se lahko samoodločba narodov znotraj neodvisne države doseže le s participacijo v političnem sistemu države, ki je utemeljena na podlagi spoštovanja ozemeljske celovitosti. Pomembno je poudariti, da enostranska razglasitev neodvisnosti sama po sebi nima pravega pomena, ampak tega pridobi šele s priznanjem drugih. V primeru RS bi po vsej verjetnosti kakršnokoli sprejetje deklaracije o neodvisnosti bilo nemudoma razveljavljeno s strani OHR. Pričakovan bi bil tudi oster odziv s strani EU, ZDA in drugih držav. Kljub vsemu pa bi izpeljava referendumov o neodvisnosti RS predstavljala nezaželen razvoj dogodkov, pri čemer ne smemo pozabiti na dejstvo, da bi lahko uradno glasovanje ljudstva dalo legitimnost odcepitvi (Ker-Lindsay, 2016).

9 Sklep

Na podlagi opravljene analize lahko ugotovimo, da je v RS secesionistična retorika prisotna vse od njenega nastanka do danes. Bosanski Srbi so že leta pred nastankom BiH bili bolj privrženi k ohranitvi takratne SFRJ, kar so tudi izrazili s plebiscitom bosanskosrbskega naroda 9. in 10. novembra 1991, saj so se zavedali, da bi bili v samostojni BiH manjšinski narod. Secesionistična retorika je torej v RS prisotna že od začetka njenega obstoja, po letu 2006 in vse do 2018 so se odcepitvene težnje RS naglo stopnjevale, vse od takrat pa prihaja do preobratov v retoriki političnega vrha RS. Preobrati v retoriki političnega vrha RS so stalni in prilagojeni razmeram, dober primer je retorika Milorada Dodika, ki na podlagi publike spreminja svoje izjave, ki se velikokrat medsebojno izključujejo.

Vlada RS je že od daytonske ureditve BiH naprej poskušala z različnimi strategijami doseči odcepitev od BiH, zdi pa se, da pri teh dejanjih ne gre niti za legitimno grožnjo niti za ofenzivno politiko, ampak bolj za nekakšno defenzivno usmerjeno taktiko, s katero želi še dodatno okrepiti svoje institucije in izboljšati svoj položaj. Vlada RS je to skušala doseči na različne načine, najpogosteje z grožnjami o izvedbi odcepitvenega referendumu, kar pa je očitno le diskurzivna strategija, katere cilj je okrepiti lastni politični položaj v politični entiteti RS. Če nepristransko ovrednotimo tovrstne grožnje, lahko ugotovimo, da ni bistvenih razlogov, zaradi katerih bi morali referendum o odcepitvi ali samostojnosti obravnavati kot resne izzive. Naslednja strategija vlade RS je konstantna primerjava odcepitve RS s primerom Kosova, vendar ga pri tej primerjavi ovira dejstvo, da DMS kot mednarodni dokument nima nobenih podobnosti s sporazumi, ki jih je sklenilo Kosovo. Posledično je NSRS sprejela Resolucijo o nepriznavanju enostransko razglašene neodvisnosti Kosova in Metohije ter opredelitvijo RS, ki pa ni bila pravno zavezujoč dokument; tako je vlada RS z njo razglasila jasne politične cilje in opis pogojev, pod katerimi lahko pride do odcepitve. Zato spet lahko sklepamo, da je pravzaprav šlo za defenzivno usmerjeno taktiko s strani RS. Še ena v nizu strategij vlade RS za krepitev narodne zavesti bosanskih Srbov je praznovanje neustavnega praznika, to je Dneva Republike Srbske, ki ga prebivalci RS praznujejo že od leta 1992 vsakega 9. januarja. Glede praznika so obstajale številne kritike s strani Bošnjakov in bosanskih Hrvatov, češ da gre za obeležje začetka politike zločina in genocida v BiH. Še posebej pa je zanimivo stalno kljubovanje vlade RS politikam FBiH, kamor spada tudi bojkot delovanja bosanske države in odločanja v institucijah BiH s strani RS, prav tako nasprotovanje integraciji BiH v zvezo NATO.

Na političnem parketu je glavni akter za dosego odcepitve politična stranka SNSD, vključno s svojim vodjo Miloradom Dodikom. Medtem pa odcepitev RS pravzaprav ni institucionalizirana in se uradne institucije RS večinoma ne navezujejo na to temo. Uradna politična stališča RS so torej usmerjena k spoštovanju daytonske ureditve BiH. Podpora javnosti za secesijo RS je bila stalno prisotna, kar lahko sklepamo iz opravljenih raziskav. Zdi se, da se secesionistična retorika Milorada Dodika konstantno spreminja in se prilagaja okoliščinam, v predvolilnih obdobjih je namreč vedno prišlo do zaostrenja secesionistične retorike, kar je seveda pripomoglo k pridobivanju političnih točk SNSD.

Kljub temu da odcepitev RS od političnih strank predvsem spodbuja le SNSD in da ne gre za institucionalizirano politiko, pa ne smemo prehitro zaključiti, da gre za niz predvolilnih strategij ali dnevnopolitično propagando. Skozi leta kontinuiteta odcepitvene retorike v RS nakazuje na to, da gre bolj za strateško usmeritev, saj je stalno prisotna v retoriki določenih političnih akterjev, izjave o neodvisnosti RS so še danes skorajda enake kot pred petnajstimi leti. Pri odcepitvi RS torej ne gre za uradno politiko niti vlade RS niti NSRS, saj ne obstaja niti en uradni dokument institucij RS, ki predvideva tovrstno politiko. Odcepitev RS je torej bolj defenzivno usmerjena taktika, katere cilj je zaščititi ustavni položaj RS. Zagotovo ne gre za uradno, ofenzivno politiko RS glede vprašanja državnosti BiH. Milorad Dodik očitno na nek način izkorišča balkansko problematiko pravopolitičnega statusa Kosova z namenom čim dlje ostati na oblasti.

10 Viri

1. Agencija za razvoj preduzeća EDA. (2019). *Gradani Republike Srpske ne žele u NATO, a preferiraju pridruživanje Evropskoj uniji*. [Podatkovna datoteka]. Dostopno prek <https://edabl.org/gradjani-republike-srpske-ne-zele-u-nato-ali-preferiraju-prodruzivanje-evropskoj-uniji-2/>
2. Anketa: Više od polovine ispitanika za samostalnost RS, vole Dodika, a vjeruju crkvi. (2015, 11. avgust). *Nezavisne Novine*. Dostopno prek <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Anketa-Vise-od-polovine-ispitanika-za-samostalnost-RS-vole-Dodika-a-vjeruju-crkvi/319950>
3. Arnautović, M. (2019, 20. novembar). Dokument koji ide u NATO dovoljan da BiH nastavi integracije. *Radio Slobodna Evropa*. Dostopno prek <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-nato-anp/30282963.html>
4. Bajtal, E. (2014, 3. decembar). Metarnacija, poetizacija i psihijatrizacija Dayton. *Tačno*. Dostopno prek <https://www.tacno.net/novosti/metarnacija-poetizacija-i-psihijatrizacija-daytona/>
5. Basta, K. (2016). Imagined Institutions: The Symbolic Power of Formal Rules in Bosnia and Herzegovina. *Slavic Review*, 75(4), 944–969. Dostopno prek https://www.researchgate.net/publication/312429307_Imagined_Institutions_The_Symbolic_Power_of_Formal_Rules_in_Bosnia_and_Herzegovina
6. Bideleux, R. in Jeffries, I. (2007). *The Balkans: a post communist history*. London, England: Routledge.
7. Bogdanović, N. (2019, 23. septembar). Prividno spuštanje tenzija u BiH iz Beograda. *Radio Slobodna Evropa*. Dostopno prek <https://www.slobodnaevropa.org/a/prividno-spu%C5%A1tanje-tenzija-u-bih-iz-beograda/30179743.html>
8. Bosnian Presidency Members Call for Abolition of Entities. (2007, 18. junij). *Balkan Insight*. Dostopno prek <https://balkaninsight.com/2007/06/18/bosnian-presidency-members-call-for-abolition-of-entities/>
9. Bosnia's Dodik Calms Secession Fears. (2008, 20. februar). *Balkan Insight*. Dostopno prek <https://balkaninsight.com/2008/02/20/bosnia-s-dodik-calms-secession-fears/>

10. Council of Europe, Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2010). *The functioning of democratic institutions in Bosnia and Herzegovina (Report)*. Dostopno prek <https://www.refworld.org/pdfid/4b5835502.pdf>
11. Council of Europe, Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2006). *Constitutional reform in Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17465&lang=en>
12. Cvijanović: Prioritet u radu – jačanje institucija Srpske. (2018, 30. december). *Glas Srpske*. Dostopno prek https://www.glassrpske.com/lat/novosti/vijesti_dana/cvijanovic-prioritet-u-radu-jacanje-institucija-srpske/276182
13. Ćurak, N. in Turčalo, S. (2011). Modeli delovanja mednarodne skupnosti v postdaytonski BiH. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 39(243), 28–40. Dostopno prek <http://www.ckz.si/arhiv/ckz243.pdf>
14. Deklaracija o podelitvi neodvisnosti kolonialnim državam in ljudstvom. (1960). Sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. A/RES/1514(XV), 14. decembra. Dostopno prek [https://undocs.org/en/A/RES/1514\(XV\)](https://undocs.org/en/A/RES/1514(XV))
15. Dodik: Pravo na referendum. (2006, 27. maj). *B92*. Dostopno prek https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=05&dd=27&nav_category=167&nav_id=198955&version=amp
16. Dodik: Ujedinjenje Republike Srpske i Srbije će se desiti. (2019, 15. april). *Radio Slobodna Evropa*. Dostopno prek <https://www.slobodnaevropa.org/a/29881747.html>
17. Dodik o Deklaraciji SDA: To je atak na ustavni poredak BiH. (2019, 13. september). *Radio Slobodna Evropa*. Dostopno prek <https://www.slobodnaevropa.org/a/30163192.html>
18. Dodik: Ako Srpska na putu u EU treba da gubi identitet i poziciju u BiH – onda sam protiv EU. (2020, 8. maj). *Sve o srpskoj*. Dostopno prek <https://sveosrpskoj.com/federacija-bih/dodik-ako-srpska-na-putu-u-eu-treba-da-gubi-identitet-i-poziciju-u-bih-onda-sam-protiv-eu/?script=lat>
19. Dodik: Ne postoji tajni dogovor s Vučićem o otcepljenju Republike Srpske (2020, 26. avgust). *NI*. Dostopno prek <http://rs.n1info.com/Vesti/a633355/Dodik-Ne-postoji-dogovor-s-Vucicem-o-otcepljenju-Republike-Srpske.html>

20. Fazlić, D. (2020, 2. februar). »Bosna in Hercegovina je dokaz, da obstaja Bog«. *24 ur*. Dostopno prek <https://www.24ur.com/novice/tujina/bosna-in-hercegovina-je-dokaz-da-obstaja-bog.html>
21. Gajić, P. (2020, 16. februar). Vučić podržava integritet BiH, ali nikada ne osuđuje Dodikove najave otcepljenja. *NI*. Dostopno prek <http://rs.n1info.com/Region/a569950/Dodik-ponovo-najavljuje-otcepljenje-Beograd-se-ne-izjasnjava.html>
22. Grb Srpske na dnevnom redu. (2019, 29. julij). *RTV BN*. Dostopno prek <https://www.rtvbn.com/3960552/grb-srpske-na-dnevnom-redu>
23. Hays, D. in Crosby, J. (2006). *From Dayton to Brussels: Constitutional Preparations for Bosnia's EU Accession*. Washington: United States Institute of Peace. Dostopno prek https://www.jstor.org/stable/resrep12224?seq=1#metadata_info_tab_contents
24. Huseinović, S. (2019, 5. september). Je li politička kriza u BiH dostigla vrhunac? *DW*. Dostopno prek <https://www.dw.com/hr/je-li-politi%C4%8Dka-kriza-u-bih-dostigla-vrhunac/a-50310331>
25. Jahić, D. (2020, 21. februar). Matthew Palmer za Glas Amerike: Dodikovi stavovi su antidejtonski, ilegalni, neustavni i opasni. *Voice of America*. Dostopno prek <https://ba.voanews.com/a/matthew-palmer-dodikovi-stavovi-su-antidejtonski-ilegalni-neustavni-i-opasni/5298006.html>
26. Jurilj, L. (2017). Država kao subjekt međunarodnoga prava s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. *Mostariensia*, 21(2), 117–134. Dostopno prek https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=16539
27. Karabeg, O. (2019, 26. maj). Može li se Republika Srpska otcijepiti mirnim putem?. *Radio Slobodna Evropa*. Dostopno prek <https://www.slobodnaevropa.org/a/most-otcijepjenje-rs-iz-bih/29962890.html>
28. Ker-Lindsay, J. (2016). The Hollow Threat of Secession in Bosnia and Herzegovina: Legal and Political Impediments to a Unilateral Declaration of Independence by Republika Srpska. *LSEE Papers on South Eastern Europe*, 7, 10–51. Dostopno prek <https://www.lse.ac.uk/LSEE-Research-on-South-Eastern-Europe/Publications/Papers-on-South-Eastern-Europe>
29. Konvencija iz Montevidea o pravicah in dolžnostih držav – *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*, podpisana 26. decembra 1933 v Montevideu, v veljavi od 26. decembra 1934. Dostopno prek

<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>

30. Kovač, D. (2020, 13. februar). Srbska blokada delovanja bosanske države. *Dnevnik*. Dostopno prek <https://www.dnevnik.si/1042922282>
31. Kriza zbog popisa u BiH. (2016, 30. junij). *Vreme*. Dostopno prek <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1408928#nacionalni%20sastav>
32. M. Dodik: RS i Kosovo se ne mogu posmatrati izdvojeno. (2006, 24. avgust). *Radio KIM*. Dostopno prek <https://www.radiokim.net/vesti/?AID=69907>
33. Mekina, I. (2019, 28. september). V Republici Srbski je z žandarmerijo zadišalo po vojski. *Insajder*. Dostopno prek <https://insajder.com/svet/v-republiki-srbski-je-z-zandarmerijo-zadialo-po-vojski>
34. Mišljenović, S. (2019, 14. september). Bakir ukida Srpsku i srpski. *Novosti RS*. Dostopno prek <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:818220-Bakir-ukida-Srpsku-i-srpski>
35. Neravnopravnost Hrvata u BiH vidljiva je na svim razinama. (2018, marec). *Movis*, str. 30.
36. Novi državni simboli u Bosni i Hercegovini. (2007, 22. junij). *Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo*. Dostopno prek <http://hgzd.hr/623/>
37. Obradović, A. in Čilić, U. (2020, 9. januar). Dan RS: 28 godina neustavnog praznika. *Radio Slobodna Evropa*. Dostopno prek <https://www.slobodnaevropa.org/a/30366683.html>
38. Pejanović, M. (2020). Društveno-istorijski kontekst opstojnosti i razvoja države Bosne i Hercegovine u postdejtonskom vremenu. *Prilozi o historiografiji Bosne i Hercegovine (2001–2017)*, 47/2, 211–226. Dostopno prek <https://www.ifimes.org/ba/9780>
39. Prism Research. (2015). *The Public Opinion Poll Results for Office of the UN Resident Coordinator*. [Podatkovna datoteka]. Dostopno prek <https://www.undp.org/content/undp/en/home/search.html?q=prism>
40. Radica, P. (2016). Bosna i Hercegovina – Nedovršena država, podijeljeno društvo i nemogućnost konstituiranja političke zajednice. *National Security and the Future*, 3(17). 7–30. Dostopno prek <https://www.nsf-journal.hr/online-issues/focus/id/1216#.X05XBCgzZPY>
41. Radojčić, I. (2012). *Narodna skupština Republike Srpske 1991–2011*. Dostopno prek https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/fotomonografija/cir/NSRS_1991-2011.pdf

42. Referendum še v Republiki Srbski? (2006, 29. maj). *RTV Slovenija*. Dostopno prek <https://www.rtv slo.si/svet/referendum-se-v-republiki-srbski/54936>
43. Rezultati popisa: U BiH živi 3.531.159 stanovnika. (2016, 29. junij). *Al Jazeera Balkans*. Dostopno prek <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/bih-danas-rezultati-popisa-iz-2013-godine>
44. Savanović, A., Vranješ, A., Vranješ, N., Budimir, Ž. (2020). Izvori, geneza i priroda secesionističke retorike u Republici Srpskoj. *Politička misao*, 57(1), 93–126. Dostopno prek <http://politickamisao.com/politicka-misao-casopis-za-politologiju-vol-57-no-1-2020/>
45. Sklep Ustavnega sodišča Republike Srbske (2008). Št. UV-3/08. Republika Srbska, Ustavno sodišče. 22. december. Dostopno prek <http://www.ustavisud.org/Odluke.aspx?cat=13&subcat=43&lang=bos&odluka=193&odldet=525>
46. Slye, R. (1996). The Dayton Peace Agreement: Constitutionalism and Ethnicity. *Yale Journal of International Law*, 21(2), 459–473. Dostopno prek <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjil/vol21/iss2/6/>
47. Stanec, Š. (2015). *Načelo samoodločbe* (diplomsko delo). Dostopno prek <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54635&lang=slv>
48. Subašić, E. (2019, 20. februar). Ko i zašto ne želi BiH u NATO-u? *Al Jazeera Balkans*. Dostopno prek <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/ko-i-zasto-ne-zeli-bih-u-nato-u>
49. Subašić, E. (2019, 23. november). Koliko je Republika Srpska zaista protiv NATO-a? *Al Jazeera Balkans*. Dostopno prek <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/koliko-je-republika-srpska-zaista-protiv-nato>
50. Šarić, S. (2016, 25. septembar). Kako i kada je nastala Republika Srpska. *Al Jazeera Balkans*. Dostopno prek <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kada-i-kako-je-nastala-republika-srpska>
51. Throntveit, T. (2011). The Fable of the Fourteen Points: Woodrow Wilson and National Self-Determination. *Diplomatic History*, 35(3), 445–481. Dostopno prek https://www.researchgate.net/publication/229978687_The_Fable_of_the_Fourteen_Points_Woodrow_Wilson_and_National_Self-Determination
52. Toal, G. (2013). »Republika Srpska will have a referendum«: The rhetorical politics of Milorad Dodik. *Nationalities Papers*, 41(1), 166–204. Dostopno prek <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/republika-srpska->

[will-have-a-referendum-the-rhetorical-politics-of-milorad-dodik/E8C4E2E90DF78AEC110E754D8F83A015](https://www.researchgate.net/publication/340273211_Religious_Separation_and_Political_Intolerance_in_Bosnia-Herzegovina_-_Velikonja)

53. Trnka, K. (2009). Specifičnosti ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine. *Revija za ustavno teoriju in filozofiju prava*, 11, 45–71. Dostopno prek <https://journals.openedition.org/revus/1102>
54. Ukinute zastave Federacije BiH i Republike Srpske. (2007, 30. januar). *Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo*. Dostopno prek <http://hgzd.hr/649/>
55. United Nations Association of Slovenia. (b.d.). Dostopno prek <http://www.unaslovenia.org/en>
56. United States Agency for International Development, National Survey of citizens' preceptions in Bosnia and Herzegovina 2017. (2018). Diagram 7: Support for NATO Integration. V NSCP-BiH 2017 Report. *Monitoring and Evaluation Support Activity (MEASURE-BiH)*. Dostopno prek <http://www.measurebih.com/uimages/National20Survey20of20Citizens20Perceptions20201720Report.pdf>
57. United States Agency for International Development, National Survey of citizens' preceptions in Bosnia and Herzegovina 2017. (2018). Diagram 8: Support for NATO Integration. V NSCP-BiH 2017 Report. *Monitoring and Evaluation Support Activity (MEASURE – BiH)*. Dostopno prek <http://www.measurebih.com/uimages/National20Survey20of20Citizens20Perceptions20201720Report.pdf>
58. Ustanovna listina Združenih naroda – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945. Dostopno prek <https://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>
59. Velikonja, M. (2003). *Religious Separation and Political Intolerance in Bosnia-Herzegovina*. Dostopno prek https://www.researchgate.net/publication/340273211_Religious_Separation_and_Political_Intolerance_in_Bosnia-Herzegovina_-_Velikonja
60. Vučić s Dodikom: Beograd za Dejtonski sporazum, imaćemo Dan srpskog jedinstva. (2020, 26. avgust). *NI*. Dostopno prek <http://rs.n1info.com/Vesti/a633325/Vucic-s-Dodikom-Beograd-za-Dejtonski-sporazum-imacemo-Dan-srpskog-jedinstva.html>
61. Zaključci u vezi Informacije o neustavnoj transformaciji dejtonske strukture BiH i uticaju na položaj i prava Republike Srpske. (2019). Narodna skupština Republike Srpske, 12. november. Dostopno prek

<https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zaklju%C4%8Dci/z-k-lj-u-%C4%8D-c-i-u-vezi-informacije-o-neustavnoj-transformaciji-dejtonske-strukture-bih-i-uticajuna-polo%C5%BEaj-i-prava-republike-srpske>

62. Zakon o amblemu Republike Srpske. (2007). Sprejet v Narodni Skupščini Republike Srpske, v veljavi od 23. aprila. Dostopno prek <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-amblemu-republike-srpske>
63. Zupančič, R. (2016). Preprečevanje, prepričevanje, obžalovanje: ZDA, razpad SFRJ in diplomatsko (ne)priznanje neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije (1990–1992). *Teorija in praksa*, 53(2), 312–344. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2016_2_Zupancic.pdf
64. Wybranowski, D. (2012). Will the Serbian Republic in Bosnia and Herzegovina be able to make it to independence? Certain political ambitions of President Milorad Dodik. *Bulletin of the Institute for Western Affairs*, 96, 1–5. Dostopno prek <https://www.iz.poznan.pl/en/publications/biuletyn-instytutu-zachodniego/no-96-will-the-serbian-republic-in-bosnia-and-herzegovina-be-able-to-make-it-to-independence-certain-political-ambitions-of-president-milorad-dodik>